

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

Jana Skřižovská

Francouzská filologie a učitelství základů společenských věd pro SŠ

V. ročník

**PEDAGOGICKÉ ASPEKTY IMIGRACE
SEVEROAFRICKÝCH MUSLIMŮ DO FRANCIE**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Antonín Staněk, Ph.D.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Jana Skřižovská

Děkuji Mgr. Antonínovi Staňkovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za podnětné rady a připomínky a také za vstřícný přístup. Zároveň velice děkuji Cécile Paděra-Fer za pomoc při získávání odborných informací týkajících se tématu práce, zejména v oblasti integrace Maghrebců do francouzských škol.

Zvláště pak děkuji mým rodičům, kteří mi nejen umožnili studovat, ale následně mě ochotně ve studiu podporovali. Díky tomu jsem do Francie mohla vycestovat a s problémem muslimů se seznámit.

OBSAH

ÚVOD	6
1 KOŘENY MIGRACE MAGHREBCŮ DO FRANCIE	9
1.1 Francouzská kolonizace	9
1.2 Dekolonizace	14
2 PŘÍCHOD CIZINCŮ DO FRANCIE	21
2.1 Imigrační vlny v letech 1860 - 1974	22
2.2 Situace po roce 1974 do současnosti	27
2.3 Imigrační politiky Francie	29
2.4 Obdržení trvalého pobytu a francouzského občanství	36
2.5 Integrace muslimů do francouzské společnosti	38
3 MAGHREBCI VE FRANCII	41
3.1 Charakteristika islámu a francouzská specifika	43
3.2 Francouzský islám	53
3.3 Muslimská kultura v kontextu francouzské společnosti	58
3.4 Muslimské organizace fungující na území Francie	64
4 ISLÁM VE FRANCOUZSKÉM ŠKOLSTVÍ	68
4.1 Francouzský školský systém a jeho základní principy	69
4.2 Problémové oblasti integrace Maghrebců do francouzské školy	72
4.3 Laický zákon z roku 2004	76
4.4 Dokumenty národního vzdělávacího programu týkající se vzdělávání dětí imigrantů a cizinců	79
4.5 Organizace školní docházky dětí usazených ve Francii neovládající dostatečně francouzský jazyk	85
ZÁVĚR	87

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	92
ANOTACE.....	95
SEZNAM PŘÍLOH.....	97

ÚVOD

Velká Británie, Španělsko, Itálie, Německo, Francie... co mají tyto země společného? Procházející se zahalenou ženu, výstavbu mešit, černošské obchodníky, indické a turecké restaurace. Celá dnešní Evropa čelí jednomu velkému společnému fenoménu: imigraci. Problémem migrace se v České republice zabývají např. Andrea Baršová a Pavel Barša působící na Mezinárodním politologickém ústavu Masarykovy Univerzity v Brně, kteří termínem migrační politiky označují *politiky přímé i nepřímé regulace a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice a jejich pobytu na území států, jejichž nejsou občany. Migrační politiky se týkají jak regulace a usměrňování legální migrace, tak postihu a prevence nelegální migrace. Patří sem např. vydávání víz a pasů, ostraha a regulace překračování hranic. Vedle těchto otázek zahrnují migrační politiky také politiky imigrační a integrační.*¹ Autoři dále specifikují pojem imigrační politiky, čímž rozumíme taková opatření, jejichž cílem je stanovit, kteří cizinci a za jakých podmínek se mohou dlouhodobě či trvale usadit v hostitelské zemi. Zároveň definují termín integrační politiky, jejichž cílem je podpořit proces začleňování přistěhovalců – jako jednotlivců či skupin – do hostitelských společností.² V široké škále přistěhovalců je jedna početná skupina, jejíž integrace do evropské společnosti již přerostla v problém - muslimové. Muslim a islám, nejskloňovanější dvě slova. Otevřenost západoevropských společností a světa vůbec s sebou přináší promíchanost kultur a vyostření nacionalistických postojů. Rozdíl mezi hodnotami evropského a muslimského způsobu života zdá se být

¹ BARŠOVÁ A., BARŠA P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a České republice.* Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 308s. ISBN: 80-210-3875-6.

² tamtéž

nepřekonatelný. Slovníky snad všech evropských jazyků se obohacují o slova jako islamismus či islamofobie.

Informace o aféře, která nastala po zveřejnění karikatur proroka Mohameda, o hořících autech na pařížských předměstích, o diskuzi nad nošením šátku u mladých muslimek ve francouzských školách, každodenní zprávy s rasistickým podtextem, některé nechvalně známé projevy současného prezidenta Nicolase Sarkozyho na účet muslimských přistěhovalců, mě vedly k hlubšímu zamyšlení se nad imigrací muslimů do Francie. Ovšem není nad osobní zkušenost. Jakožto studentka francouzské filologie jsem několikrát studijně i pracovně Francii navštívila. Každodenní konfrontace rodilých Francouzů se silnou arabskou menšinou mě vedla k napsání této diplomové práce.

Chci se zaměřit na dopady imigrace severoafrických arabských muslimů, tzv. Maghrebců, z bývalých francouzských kolonií, tedy Maroka, Alžíru a Tunisu, do Francie. Maghreb - v arabštině západní - představuje africký region na sever od Sahary a západ od Nilu. Kromě tří výše jmenovaných zemí jej tvoří ještě Libye a část Mauretánie. Kontakt zemí Maghrebu a subsaharské Afriky byl v minulosti dosti omezený kvůli nutnosti překročit poušť, proto toto území bylo více obléháno Araby z východu, kteří zde expandovali svou kulturu, jazyk i náboženství. Kontakty s východem přesto zůstávaly spíše sporadické, omezovaly se jen na obchodní styky. Nicméně arabský prvek se v těchto zemích silně zakořenil. Maghrebci tak jsou lidé s africkými, ale i arabskými kořeny. Postupně se sem dostávali i další kolonizátoři, především z Evropy, mj. z Francie, a to díky dobré dostupnosti přes Středozemní moře.

Imigraci Maghrebců a její dopady na francouzskou společnost chci pojmout v celé její šíři. V první kapitole práce se proto budu zabývat jejími

kořeny z historického pohledu, konkrétně kolonizací všech tří zemí Maghrebu a následnou dekolonizací. Jednotlivé imigrační vlny a imigrační politiky, které Francie během dvacátého století zaujímala, nastíním v druhé kapitole. Ve třetí kapitole se budu věnovat dopadu imigrace na současnou společnost, tzn. přinesu obecnou charakteristiku islámu a jeho specifika ve francouzském prostředí, zanalyzuji život Maghrebců ve Francii z náboženského i kulturního hlediska. Zároveň představím princip integrace imigrantů do francouzské společnosti. V poslední kapitole práce bych ráda nastínila, jak se celý problém odráží a projevuje ve školách a jak se Francie snaží budovat u mladých lidí protirasistické multikulturní postoje.

Práci pojmám jako souhrn informací o daném problému, který v České republice není prezentován v celé jeho šíři. Proto mým cílem je jasně a srozumitelně analyzovat problém imigrace Maghrebců do Francie, postihnout její vývoj, současný stav a dopad na západoevropskou společnost. Jakožto pedagog chci problém vykreslit také v jeho školské dimenzi. Téma je zajímavé zejména z hlediska multikulturality, protože se zabývá začleňováním minoritní, i když velice silné, muslimské kultury do majoritní kultury francouzské, jejichž hodnotový systém se navzájem diametrálně odlišuje.

Při psaní práce jsem vycházela především z francouzsky psaných dokumentů a konzultací s francouzskou lektorkou. Žádné mnou použité francouzsky psané texty nejsou do češtiny přeložené, vždy se jedná o zcela autorský překlad.

1 KOŘENY MIGRACE MAGHREBCŮ DO FRANCIE

Chceme-li najít historický kontext imigrace Maghrebců do Francie, je třeba se podívat do francouzské minulosti, kdy Francie představovala jednoho z největších kolonizátorů Evropy a právě země Maghrebu se, mezi jinými, staly jejím cílem. Francie v době první poloviny dvacátého století řešila ekonomické krize vzniklé po obou světových válkách povoláním levné pracovní síly pocházející z koloniálních území, což byl moment, který způsobil nekontrolovatelný nárůst maghrebského obyvatelstva, který se ještě vyostřil po dekolonizaci všech tří zemí. Dekolonizace Maghrebu totiž přinesla samostatnost, která ale ukázala, že země nejsou schopny samy udržet ekonomický rozvoj. Proto se znovu zvedají imigrační vlny k Francii.

Historií francouzské kolonizace a dekolonizace se věnují práce „Géopolitique de la Francophonie. Un nouveau souffle?“³ a „Dějiny Francie“⁴, ze kterých jsem při psaní této kapitoly vycházela.

1.1 Francouzská kolonizace

Období francouzské kolonizace bychom mohli rozdělit na dvě vlny, které jsou v mnoha ohledech odlišné. První vlna spadá do období mezi 16.-19. stol. a byla motivována především touhou po objevování nových cest a zdrojů, druhá - ukončena válkou v Alžíru roku 1962 - byla naopak ovlivněna touhou po rozšíření francouzského území a tudíž po znásobení politické moci a vlivu v Evropě.

³ BARRAT, J., MOISEI, C. *Géopolitique de la Francophonie. Un nouveau souffle?*. Paris: la Documentation française, 2004.

⁴ FERRO, M. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 694s. ISBN: 80-7106-888-8.

První období francouzských zámořských objevů je spojeno s objevováním Kanady. Jacques Cartier v touze po nalezení nové cesty do Asie doplul roku 1534 k americkým břehům, kde při plavení se po řece svatého Vavřince objevil město, dnešní Montreal. Tento objev mohl být počátkem velké expanzivní zámořské politiky Francie, král František I. byl ale zaneprázdněn jinými záležitostmi uvnitř státu a tak objevení kanadské provincie Québec nevyvolalo větší ohlas. Větší význam mělo objevení samotného města Québecu roku 1608 Champlainem. Král Jindřich IV. vyslal první kolonizátory do Kanady, která v té době nesla jméno Nová Francie.

V době vlády kardinála Richelieu koloniální aktivity pokračovaly. Byly podmaněny Antilské ostrovy – Martinique, Guadeloupe a Saint-Dominique, Guyane. Pokoušel se také získat území u alžírského pobřeží, Senegalu a Madagaskaru. Colbert, ministr financí, obchodů a kolonií, zajistil monopol na obchod s Indií a Madagaskarem. Byla podmaněna Luisiana a část Afriky. Toto první období francouzské kolonizace vrcholí pod vládou Ludvíka XV. a bylo inspirováno především horečkou merkantilismu.

Jeho sláva, která čítala na 13 000 000 km² a 30 000 000 obyvatel, zaniká po roce 1759 ztrátou vlivu v Kanadě, na Antilách a v Indii. Zámořská území se tak zredukovala na 40 000 km² a 400 000 obyvatel. Až v době Restaurace se Francii povedlo obnovit některá dříve podmaněná území v Indickém oceánu, v Senegalu a na Antilách, což vedlo k vytvoření samostatného ministerstva kolonií v roce 1829.

Druhé koloniální období trvalo na rozdíl od toho prvního jen jedno století, nicméně ve své intenzitě a přínosu francouzské politice je s tím prvním nesrovnatelné. Nebylo tolik orientováno na rozvoj ekonomiky jako takové,

ale na posílení politického a strategického vlivu Francie ve světě. Francouzská expanze se přesouvá ze severní Ameriky a Atlantského oceánu do oblasti černé Afriky. V Senegal, Nigérii, Mauretánii, Gabunu a na Pobřeží slonoviny byly vytvořeny obchodní základny. Dále Francouzi vytvořili strategické základny na pobřežích Rudého moře, usadili se na ostrovech Tichého oceánu, např. Tahiti, Nová Kaledonie. Později se dostávají také na asijský kontinent, kde pod záminkou ochrany západních misionářů vytváří závislé území Indočína.

Administrativní a politický statut koloniálních území byl odlišný dle délky trvání a stupně závislosti kolonií na metropoli. Francie řídila své kolonie z velkých centralizovaných bloků vedených guvernéry - Indočína, francouzská západní Afrika, francouzská rovníková Afrika a Madagaskar. Některé starší kolonie - Antily, Butane, Réunion - byly velmi silně asimilovány a byly řízeny přímo z Paříže guvernéry a radou. Naopak takové Maroko, kolonizováno mnohem později a mnohem složitěji, si uchovalo částečnou autonomii zachováním sultanátu.

Před druhou světovou válkou byla Francie druhým největším koloniálním gigantem, hned po Velké Británii. Pro řízení tak velkého území existovaly dva úřady - Ministerstvo pro zahraniční záležitosti pro protektorát Tunisko, Maroko, Liban a Sýrie a Ministerstvo kolonií pro další zámořská území, černou Afriku, Indický oceán a Tichý oceán.

Kolonizace Alžíru začala rokem 1830, kdy se vojska krále Karla X. vylodila na alžírském pobřeží. Motivem této expanze bylo nalezení ekonomické spolupráce obou zemí. Karel X. měl totiž v úmyslu vytvořit přes ekonomickou spolupráci i politickou závislost Alžíru na Francii. V Djenane el-Raïs dne 5. července 1830 byla podepsána dohoda mezi představiteli obou států, kterou se

Alžír stal francouzským závislým územím. Článek 2 této dohody zaručoval respekt alžírské kultury francouzskými kolonizátory a zakazoval francouzským vojákům vstup do mešity. Článek 5 zajišťoval muslimům svobodné vyznávání jejich víry, svobodu pro všechny vrstvy obyvatelstva, svobodu obchodu, průmyslu, majetku a také zaručoval absolutní respektování alžírské ženy. Jenomže po změně vlády ve Francii se mění také dobyvačné motivy francouzských vojsk. Nejde už o mírné boje s velkolepými obchodními a křesťanskými úmysly, ale jde o nemilosrdné krvavé podmaňování si území, vypalování vesnic a vraždění.

Francie se po celou dobu svého koloniálního dobývání snažila integrovat Alžír k Francii a to zejména kvůli jeho nerostnému bohatství. Proto hned poté, co byl Alžír Francií podmaněn, byly zde vytvořeny tři departementy.⁵ Původní muslimské obyvatelstvo se tak právně dostalo mezi méněcenné vrstvy, zatímco se francouzští kolonizátoři, občané Francie, nazývaní *pieds noirs* - černé nohy, dostali mezi alžírskou elitu. Vytvořením departementů se Alžír dostává do specifického postavení mezi všemi třemi maghrebskými zeměmi. Na rozdíl od Maroka a Tunisu zde nebyl vytvořen protektorát, ale stal se přímo součástí Francie. Alžírským židům je dokonce nabídnuto francouzské občanství. Stejné privilegium je umožněno také muslimům pod podmínkou vzdání se své víry. Francouzi zde jednali podle zásad ‚Deklarace práv člověka a občana – Déclaration des droits de l’homme et du citoyen‘, která hodnotí nerovnost v postavení muže a ženy v islámském světě, spolu s polygamií, jako porušení práv člověka, a tudíž nekompatibilní s hodnotami evropské společnosti. Jen velmi málo muslimů se své víry vzdalo a přijalo francouzskou národnost. To ale neplatí pro dosti početnou skupinu Kabylců, žijících na severu země, kteří nejen, že se vzdali islámu, ale

⁵ Francie se administrativně dělí na regiony, které jsou dále členěny na departementy. Stejný administrativní systém se uplatňuje i v závislých územích (DOM, TOM)

hojně přecházeli dokonce ke křesťanství. Ať už Alžířané přijali nebo nepřijali francouzskou národnost, Alžír jako takový spadl do francouzského politického systému a jeho obyvatelé se proto nevyhnuli povinnosti platit daně podle francouzského systému či nastoupit povinnou vojenskou službu. V roce 1898 se tři alžírské departementy dostávají pod vládu speciálního guvernéra, který je přímo podřízen francouzskému ministerstvu vnitra.

Kolonizace Tunisu proběhla jinak než v Alžíru. O tuto zemi měly zájem i jiné evropské mocnosti, zejména Itálie, které prostřednictvím konzulů soutěžily o posílení svého vlivu. Metoda francouzského boje spočívala v uzavírání smluv v oblasti veřejných záležitostí. Tuniský bej se tak měl dostat do situace, kdy už více nebyl schopen plnit své finanční závazky, čímž se země přiblížila bankrotu. Itálie ovšem tuto strategii odhalila a protestovala proti ní. Spolu s Itálií stály proti Francii také severoafrické vládnoucí vrstvy, které neuznaly francouzskou nadvládu nad Alžírem a neustálými výpady proti málo čítným Francouzům se pokoušely Alžír dobýt zpět. Francie proti nerovnému boji dlouho zůstávala netečná, nakonec do oblasti vyslala více vojáků a kolonizátorů a odbojáři neměli šanci. Itálie se ještě vzmohla na povstalecké boje na jihu země. Ty byly ukončeny smlouvou z Bardo podepsanou v roce 1881 a dva roky po ní následující úmluvou z La Marsy, které ustanovily protektorát Francie nad Tunisem. Bej tak napříště již nemohl uzavřít jedinou mezinárodní smlouvu, ke které by nedostal svolení od francouzského konzula. Francouzi se dostali do tuniské administrativy, veškeré rozhodování o zemi bylo v jejich rukou. Bej v podstatě ztratil veškerou moc ve státě. V Tunisu je zaveden systém francouzských soudů, kolonizátoři pozvedají infrastrukturu, zavádí systém pošty a škol.

Situace v Maroku byla nejsložitější. Maroko také spadlo do područí Francie jako poslední, až v roce 1912. Ve hře o tuto zemi totiž nebyla jen Francie, ale také Španělsko, Velká Británie a překvapivě i Německo. Německý císař stál nejprve na straně Francie, ale neuspokojilo ho dělení moci v černé Africe, a tak se začal zajímat o Maroko. Francie se vypořádala se Španělskem přenecháním svého vlivu v oblasti západní Sahary, proto se španělští kolonizátoři dostali na sever Maroka, kde dodnes mají určitý vliv. Velké Británii nabídla volnou ruku v obsazování Egypta, zbývalo se vypořádat s Německem. Konflikt obou zemí se vyostřil v roce 1911, kdy císař Vilém II. nechal zakotvit dělový člun přímo před centrem Agadiru.⁶ Spojené španělsko - francouzské síly nakonec přinutily marockého sultána uznat francouzský protektorát, Francie získala nutnou převahu a Maroko se stalo kolonií. Mužem číslo jedna v zemi se stal opět francouzský konzul, který rozhodoval o všech administrativních i právních záležitostech. Opět se pozvedá infrastruktura dle francouzského vzoru.

1.2 Dekolonizace

Důležitým momentem ve vývoji koloniálního světa byla druhá světová válka. O dekolonizaci usilovaly jak Sovětský svaz, tak také USA deklarující práva občana a nesmíme zapomenout ani na vytvoření Organizace spojených národů. Právě k Atlantické chartě, která se promítla do Charty OSN a která zaručuje práva národů na jejich sebeurčení, se upínaly všechny kolonizované země.

Poměrně drastická byla dekolonizace Indočíny. Ho Chi Minh kolem sebe soustředil nacionalisticky smýšlející stoupence marxismu, kteří stáli proti

⁶ Agadir – město na jihozápadě Maroka, na pobřeží Atlantického oceánu,

francouzské nadvládě. Na jaře 1946, těsně po vyhlášení IV. francouzské republiky, Francie uznala vnitřní autonomii Vietnamu, ale byla zásadně proti uznání jeho samostatnosti. Konflikt se nakonec vyostřil ve válečný střet. Černá Afrika je v době ukončení války ještě málo organizovaná, není zde dostatečná půda pro probuzení nacionalistických tendencí. To ovšem neplatí pro Madagaskar, který se vzepřel francouzské nadvládě, nicméně v roce 1947 byly tyto snahy tvrdě potlačeny. Nezávislým se Madagaskar stává v roce 1972. Ústava IV. republiky z 27. října 1946 ustavila vznik Francouzské unie, což byl spolek francouzských kolonií, které se napříště staly administrativní součástí Francie, jako tzv. zámořské závislé území nebo departementy - DOM, TOM. Všechna tato území byla zastoupena v Národním shromáždění - l'Assemblée nationale - a v Radě republiky.

Po druhé světové válce si všechny tři severoafrické kolonizované arabské země uvědomují, že francouzská nadvláda jim zase tolik dobrého nepřináší a začínají pomýšlet na osamostatnění se. Nacionalistické tendence se začínají probouzet ve všech zemích přibližně ve stejnou dobu. Hlavním důvodem je zjištění, že vlastně žádná skutečná reforma nebyla nastolena, žádné velké změny neproběhly a to i přes to, že Francie ve všech zemích pozvedla infrastrukturu a vyslala své intelektuální kapacity. Země zůstávají dosti zaostalé oproti Francii. Francouzi žijící v zemích Maghrebu se začínají obávat. Vidí, že pro Francii je blaho těchto zemí nepodstatné. Maghrebci se začínají aktivizovat a právě přítomnost kolonizátorů je jim trnem v oku. Paříž řeší jiné důležitější otázky – je po válce, je třeba zajistit mír v Evropě, zabránit dalším krutým střetům, začíná působit hrozba komunismu.

Tuniský bej i marocký sultán požadují nejprve větší autonomii, která by dále měla otevřít cestu k úplně samostatnosti. Tuniský vůdce Habib Burgíba vystupuje jako první. V roce 1950 žádá obnovení tuniské exekutivy a svolání Ústavodárného shromáždění. Marocký sultán nezůstává dlouho pozadu. Podpořen Rooseveltovou návštěvou, žádá větší autonomii pro svou zemi.

Francie zůstává k situaci netečná. Možný problém, který se začíná v zemích Maghrebu rodit, vůbec nevidí. Podobně je tomu i u obyčejného obyvatelstva. Maročané z velké části tvoří jednotnou skupinu poslouchající nařízení tradičních autorit. Nicméně najdeme zde i malé skupiny radikálů, kteří jsou mnohem zpolitizovanější a jejichž nároky jsou větší, ale také i skupiny, které podporují nadvládu Francie a blahobyt, který z této nadvlády vyplývá. Všichni jsou ale proti diskriminační politice Francie, která prosadila svůj vzdělávací systém, ale elitní místa obsadila svými lidmi a diplomovaní maročetí specialisté nenašli uplatnění. V Tunisu je situace trochu jiná. Je to země, která je více orientovaná k východu, udržuje styky s káhirskou univerzitou, je vzdělanější, ale také arabizovanější a islamizovanější. Oproti Maroku se tunišští intelektuálové lépe prosazují. Nicméně Tunis je také zemí, o jejíž udržení Francie usiluje nejméně.

Poválečné situace ve Francii a v Evropě vůbec se nejdříve rozhodl využít Tunis, hned nato Alžír. Burgíba obdržel dopis z Paříže, který potvrzoval, že se vztahy mezi Francií a Tunisem nemění, ačkoliv protektorát předpokládal jiný vývoj. Tunis se proto hned obrátil na OSN, aniž by o tomto kroku předem informoval Francii. Burgíba nesouhlasil s vývojem v protektorátu a požadoval autonomii, následně byl ale zatčen. V zemích Maghrebu se zvedla silná vlna demonstrací, začal se rozmáhat terorismus a partyzánské akce. Do Tunisu se proto vydal Pierre Mendès France, který po uzavření dohody v Kartágu z července 1954

sdělil bejovi, že Francie uznává vnitřní autonomii Tunisu, nikoliv ale jeho nezávislost. Burgíba takový ústupek ze strany Francie chápal, proto zastavil všechny partyzánské akce. Spočítal si, že nezávislost není daleko.

V Maroku byla situace zpočátku obdobná. Sultán Mohammed Ben Youssef věděl, že žádat rovnou nezávislost je zbytečné, proto přichází nejprve s požadavkem na vnitřní nezávislost. Nicméně dlouhou dobu jeho přání nebylo vyslyšeno, a tak se sultán rozhodl bojkotovat ratifikování jakýchkoliv zákonů, které sice navrhovala Francie, ale sultán s nimi musel souhlasit. Takovéto jednání si vysloužilo jediné, v roce 1953 musel Mohammed V. odjet do exilu na Madagaskar. Záporný postoj kolonizátorů vůči emancipačním postojům Maroka vyvolalo silnou vlnu lidového odboje a atentátů. Kromě toho se začínají zvedat silné nepokoje také v Alžíru, který byl pro Francii nejdůležitější, takže zájem se obrátil na tuto zemi. Což bylo výhodné jak pro Maroko, tak pro Tunis. V roce 1955 se Francie snažila přimět sultána k návratu do země, aby s ním mohla jednat o dalším postupu v zemi. Ještě v témže roce byla v La-Celle-Saint-Cloud uzavřena dohoda mezi Marokem a Francií a 2. března 1956 byla uznána jeho nezávislost. Po 21 měsících exilu se sultán vrátil zpět, svobodný, ale slabý. Také Španělsko zareagovalo a 7. dubna se vzdalo svých kolonií na severu země. V dubnu 1957 se sultán prohlásil králem.

O osmnáct dní později po Maroku, přesně 20. března 1956, Francie uznala také nezávislost Tunisu. Tato akce se ale neobešla bez obětí, dva francouzští kolonizátoři byli zavražděni a rapidně narostl počet atentátů. Po volbách v dubnu 1956 se Habíb Burgíba stává vůdcem tuniské vlády, v červenci 1957 pak vyhláší nezávislou republiku Tunis a stává se jejím prvním prezidentem.

Obecně o francouzské dekolonizaci můžeme říct, že byla pacifistická. Většině kolonií byla uznána nezávislost bez bojů, a to dohodou. Alžír představuje černou ovci v tomto plánu. Jeho dekolonizace je jednou z nejbolestivějších momentů francouzské historie především proto, že tam v té době žilo přes milion Evropanů z celkových deseti milionů obyvatel, často od počátku francouzské kolonizace, a považovali proto Alžír za svůj domov. Francie velice stála o plné podmanění Alžíru, což se jí nepovedlo. Následná válka je důkazem neschopnosti Francie podniknout efektivní kroky k dosažení vytyčeného cíle. Nejen, že cesta dekolonizace neproběhla diplomatickou cestou, ale válka, která se rozpoutala, byla velice drahá a krvavá. Zároveň se dodnes Francouzi cítí vinni za své nehumánní chování vůči Alžírčanům.

Národní cítění se v Alžíru probouzí už v roce 1930, kdy byla vytvořena Alžírská lidová strana - Parti populaire algérien, jejíž vůdce byl Messali Hadj a která usilovala o nezávislost země. V roce 1943 vystupuje další vůdce alžírského lidu, pozdější prezident Ferhat Abbas, s manifestem, který požadoval zrušení kolonizace a udělení svobody a rovnosti všem obyvatelům země, stejně jako rovné a svobodné postavení zvoleným muslimským zástupcům ve vládě. Jako vstřícný krok těmto požadavkům udělila 7. března 1944 provizorní francouzská vláda, která se do Alžíru z Paříže uchýlila v době Vichistické republiky, francouzské občanství přibližně 70 000 muslimům z celkových sedmi milionů. To ale Abbas a Hadj považovali za nedostatečné a uspořádali nelegální kongres, na kterém chtěli vyhlásit nezávislost země. V dubnu 1945 je ale Hadj zatčen a odvážné manifestace po nezávislosti jsou ukončeny krvavým masakrem v Sétifu 8. května 1945. O dva roky později, 20. září 1947, Francie přichází s druhým přiměřenějším a vstřícnějším krokem a uznává speciální status Alžíru

jako skupinu departementů, které mají specifické postavení v oblasti ekonomické a politické. Bylo zřízeno Národní alžírské shromáždění, kde ale bylo nerovné postavení muslimů a Evropanů.

Alžírští bojovníci za nezávislost vidí svou šanci ve francouzské prohře v Indočíně, proto na jaře 1954 formují Revoluční odbor za jednotu a akci - Comité révolutionnaire d'union et d'action - a stanovují 1. listopad 1954 jako den vzpoury. Tato krvavá památka zesnulých - Toussaint rouge - jak je tento den nazýván, přinesla na třicet více či méně organizovaných atentátů, které měly sedm obětí, až na jednoho všechny muslimské. Je to také den, kdy začíná alžírská válka za nezávislost. Chvíli na to je v Káhiře vytvořena nová strana, Fronta za národní svobodu - Front de Libération Nationale, FLN, jejímž zakladatelem je Ahmed Ben Bella a která slučovala radikální stoupence bojů za nezávislost. Proti ní se ještě zformovalo z původní strany Hadje Alžírské národní hnutí - Mouvement national algérien, MNA.

Dekolonizace Tunisu, ani prolitá krev v Alžíru, nepřiměly Francii ke změně své ideje na vybudování francouzského Alžíru. Nadále francouzská vláda pokračuje ve své integrační politice. Pierre Mendès France jmenuje nového guvernéra Jacquesa Soustella, pacifistického, doleva orientovaného politika. I on je pro okamžité udělení národnosti všem obyvatelům tří departementů a tím dokončit integraci Alžíru k Francii. FLN chce vývoj změnit, bere věci do svých rukou a své boje zaměřuje na evropské obyvatelstvo. Výsledkem je masakr u Phillippeville 20. srpna 1955.

Volby ve Francii přivedly levicového Guye Molleta do čela Rady. Ten se vydal do Alžíru, kde 6. února 1956 slavnostně pronesl reformy, které zde chtěl provést. Ale lid s nimi nesouhlasí. Molleta, ani jeho reformy, nepřijali.

Guvernér se vrátil zpět do Francie, na reformy zapomíná, stejně jako na poklidnou integrační politiku. Do Alžíru vyslal posílené vojenské jednotky. FLN znovu bere vývoj situace do svých rukou, v centru Alžíru vyhodila do povětří mléčný bar a kavárnu.

Drahá a náročná válka v Alžíru vede k pádu čtvrté republiky. V roce 1958 tak vzniká pátá republika v čele s generálem Charlesem de Gaullem. Právě de Gaulle přináší zásadní obrat ve válce. Nejprve si všichni mysleli, že i on bude pokračovat v integrační politice. Ale opak byl pravdou. V roce 1961 potvrdil novou politiku na sebeurčení Alžíru. Po alžírském puči začal jednat s představiteli FLN. Jednání nakonec vyústilo v dohodu uzavřenou v Évianu a podepsanou 18. března 1962. Nezávislost je ještě podpořena širokým souhlasem na referendu. Po vyhlášení samostatnosti se věci v Alžíru nezjednodušily. Právě naopak. V zemi stále ještě žilo asi milion Evropanů a nemálo konvertovaných Kabylců. Jejich přítomnost byla i nadále důvodem k menším výpadům a místním bojům.

2 PŘÍCHOD CIZINCŮ DO FRANCIE

V této kapitole se chci zaměřit na průběh imigračních vln do Francie, zmínit současný stav a představit francouzskou imigrační politiku z hlediska jejího vývoje. Zaměřit se chci také na politiku udělování občanství. Francouzskou imigrační politikou mapující především současný stav se zabývá ve svém článku ‚Imigrační politika Francie se zaměřením na současnou situaci‘⁷ Kateřina Danielová, stejně jako Andrea Baršová v článku ‚Francie chce změnit přistěhovaleckou politiku – Francouzský parlament schválil novou imigrační strategii Nicolase Sarkozyho‘.⁸ Podrobné informace, zejména o vývoji imigračních vln a změnách imigračních politik, obsahuje informační server [vie-publique.fr](http://www.vie-publique.fr).⁹

Francie je cílem imigrantů v pravém slova smyslu již od devatenáctého století. Prvním impulsem migrace k Francii byla průmyslová revoluce v polovině devatenáctého století. V té době se do země stěhují lidé z okolních států, především z těch, které jsou jazykově blízké francouzštině, tedy z Itálie, Španělska a Portugalska. Protože přistěhovalců nebylo ještě tolik, Francie nepovažuje tyto imigranty za problémové a nevytváří ani zásadní imigrační politiku. Problém nastává v první polovině dvacátého století, kdy kvůli válkám je Francie ekonomicky vyčerpána a potřebuje pomoc. Obrací se na imigranty, kteří ve většině případů jsou ochotni pracovat za mnohem nižší mzdy než Francouzi

⁷ DANIELOVÁ, K. Imigrační politika Francie se zaměřením na současnou situaci. *Migrace online* [online]. 2004. [cit. 2009-02-12]. Dostupné z: < <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957389>>. ISSN 1803-6589.

⁸ BARŠOVÁ, A. Francie chce změnit přistěhovaleckou politiku – Francouzský parlament schválil novou imigrační strategii Nicolase Sarkozyho. *Migrace online* [online]. 2006. [cit. 2009-02-12]. Dostupné z: < <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957017>>. ISSN 1803-6589

⁹ Chronologie : histoire de l'immigration en dates. [online]. 2004. [cit. 2009-02-13]. Dostupné z: < <http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-immigration/chronologie-immigration/#>>

a to na pozicích, kde Francouzi pracovat nechtějí, především ve stavebním, automobilovém a těžkém průmyslu. Imigrace se tak začíná jevit jako sociální problém. Ekonomika stagnuje, na společnost dopadá nezaměstnanost a je cítit napětí a nesympatie Francouzů vůči přítomnosti přistěhovalců. Situace se opět mění s další ekonomickou krizí na počátku sedmdesátých let. V současnosti je imigrace natolik legislativně ošetřena, že nepředstavuje hlavní problém. To, na co se současná vláda a společnost zaměřuje, je integrace a asimilace ve Francii již usazených imigrantů. Je to jedno z nejdiskutovanějších témat na poli jak politickém, tak společenském. Bývalý ministr vnitra a současný prezident republiky Nicolas Sarkozy vždy stavěl a nadále staví právě problém imigrace a integrace imigrantů mezi nejzásadnější body své politiky.

Vzhledem k odkazům Velké francouzské revoluce a především k Deklaraci práv člověka a občana je Francie velmi otevřenou zemí. K tomu připočteme také velmi početné kolonizované obyvatelstvo, z něhož velké skupiny houfně opouštěli nuzné podmínky zemí svého původu pro vidinu lepšího života v metropoli. Francie po celá léta vítala na své půdě cizince, které mj. mnohdy potřebovala, až se z imigrace stal skutečný politický, společenský, sociální a legislativní problém. Imigrace se tak dle své síly a historického vývoje dělí na tři hlavní vlny, které chci zmínit a blíže popsat.

2.1 Imigrační vlny v letech 1860 - 1974

První vlna příchodu cizinců je spojena s průmyslovou revolucí, počítá se mezi lety 1860 – 1910. Jedná se především o lidi přicházející z Evropy, nejčastěji Italy, Belgičany, ale také Němce a Švýcary. Většina z těchto cizinců jsou dělníci,

kteří hledají práci v oblasti textilu, hornictví, hutnictví a stavebnictví. Poprvé v roce 1851 proběhlo sčítání lidu, které bralo na zřetel také cizince. V tomto roce představovali jedno procento z celkové populace, tedy 380 000 lidí. Roku 1876 je na území Francie zaznamenáno už 655 000 cizinců, čímž se Francie stává zemí číslo jedna v počtu přistěhovalců. Mezi lety 1876 až 1911 je to dokonce více než milion přistěhovalců – téměř polovina z nich jsou lidé narození cizincům už na území Francie. Samozřejmě, že takovýto nárůst pracovní síly se odrazil v rychlém nárůstu ekonomiky. Nicméně pro francouzské dělníky to byla katastrofa. Zaměstnavatelé dávali pochopitelně přednost levnější pracovní síle přicházející odjinud než vlastním zaměstnancům, kteří je stáli draž. Po celou dobu této první imigrační vlny se tak můžeme setkat s výpady proti pracujícím přistěhovalcům. Proč se Francie vůbec otevřela této dosti početné první imigrační vlně? Je třeba si uvědomit, že se nacházíme v době po napoleonských válkách, což je doba poměrně nízké natality. Je méně dětí, a tak do budoucna i méně pracovní síly. Dalším faktorem nedostatku dělníku je také dlouhodobý odpor francouzských zemědělců k opouštění venkova a stěhování se do měst, kde byl soustředěn průmysl. A třetím faktorem, proč zrovna Francie lákala evropské dělníky, jsou revoluce z let 1830 a 1848, které právě dělníkům přinesly vyšší privilegia.

Je to také doba, kdy nově příchozí cizinci se začínají zajímat o francouzské občanství a uvažují o jeho přijetí a trvalém usazení se ve Francii. Poprvé se můžeme setkat s fenoménem mixovaných manželství, kdy jeden z manželů je rodilý Francouz, což umožňuje cizincům urychlení a zjednodušení procesu obdržení občanství.

První světová válka zavírá hranice přistěhovalcům hledající práci. Ale otevírá je jiným. Válka mobilizovala muže, kteří odešli bojovat pryč a jejichž

místa zůstala prázdná. Z ekonomických důvodů se tak stát obrací na obyvatele svých kolonií. Takto se do země dostává asi 230 000 dělníků, z čehož přibližně jedna třetina přišla z Alžíru. Dále je to pracovní síla, která přichází ze spojeneckých zemí, což je asi 450 000 pracujících. Spousta mužů ze zemí francouzských kolonií byla také mobilizována do francouzské armády. Jedná se zejména o Alžířany. Avšak je třeba říct, že většina těchto cizinců byla po roce 1919 repatriována.

V první světové válce zahynulo kolem jednoho milionu mladých mužů, což způsobilo stagnaci nárůstu, ne-li přímo úbytek, francouzské populace ve třicátých letech dvacátého století. Válka se tak také podepsala na více než desetiprocentním úbytku dělníků, tuto situaci nevylepšílo ani znovu získání některých departementů.¹⁰ Takže znovu dochází k tomu, že se Francie obrací na nově příchozí cizince, kteří ve Francii hledají práci. To vedlo ke zvednutí druhé imigrační vlny v letech 1920-1935. Opět se jedná převážně o evropské imigranty. Jenomže situace se stala tak vážnou, že stát musel přistoupit k určitým opatřením, která by příliv imigrantů omezil. V meziválečném období totiž imigrovaly do Francie tři miliony lidí, tedy o dva miliony více než v předcházejícím období. Univerzitní experti zasedli a spolu se členy Ligy za práva člověka vytvořili seznam omezení, dle kterých se vybíralo mezi imigranty, kteří byli schopni podpořit francouzskou ekonomiku, ať už v oblasti průmyslu nebo zemědělství, a mezi těmi, kteří toho schopni nebyli. Od roku 1920 tedy mluvíme o výběrové imigraci - *immigration choisie*. Znevýhodněná tak byla určitá níže stojící etnika, přistěhovalci z některých kolonií, a pak také národy, ke kterým Francie neměla silné vztahy, například Němci. Nejvíce imigrantů přicházelo především z Belgie

¹⁰ Moselle, Bas-Rhin, Haut-Rhin

a Itálie, ale celkově se imigranti diverzifikují. Hojně přicházejí lidé ze střední a východní Evropy, zejména Poláci. Francie také otevřela hranice uprchlíkům před bolševismem z Ruska, Italům ze strachu před nastupujícím fašismem, Arméncům, kteří prchli před tureckým vpádem, a následně také Španělům, kteří zemi opustili před hrozbou nacismu.

Po druhé světové válce nastává opravdová industriální a společenská krize. Je třeba pozvednout ekonomiku, a tak vláda vytváří plán, podle kterého chce během pěti let pozvat na pomoc milion a půl cizinců. Zvedá se třetí imigrační vlna, která trvala mezi lety 1945 až 1974. Zároveň je třeba vytvořit nějakou státní strategii pro imigraci. Jsou tedy vytvořeny dva orgány: Nejvyšší rada populace a rodiny - le Haut Comité de la population et de la famille - a Generální sekretariát pro populaci a pro rodinu - le Secrétariat général à la population et à la famille. Rok 1945 je v historii imigrace velmi důležitý, protože právě od něj se datuje počátek skutečné imigrační francouzské politiky. Jsou vydána také dvě nařízení upravující udělování francouzského občanství. Celá tato nově vzniklá imigrační politika má zabránit nekontrolovatelnému přílivu cizinců, jak se tomu dělo v minulosti. A také má napomoci při případném vystěhování nežádoucích přistěhovalců.

V roce 1945 je vytvořen Státní imigrační úřad - Organisation nationale d'immigration, kterým si vláda uděluje monopol pro řízení imigrace, má právo otevírat pracovní trh pro imigranty, uzavírat smlouvy, přepravovat imigranty, kontrolovat zdravotní podmínky, apod. Problémem ale je neadresnost organizace. Úřad vydává jen nutná a příliš obecná nařízení, navíc vychází z potřeb tří ministerstev - práce, zemědělství a vnitra. Takže v praxi se stává, že zaměstnavatelé si hledají cesty, jak nařízení úřadu obejít. Průmyslníci potřebují

schopnou pracovní sílu a to hned a bez zbytečného papírování. Takže se nebrání podporovat ilegální přistěhovalectví. Právě v případě Alžíránů totiž velice často dochází k tomu, že dělníci přijedou do Francie, najdou si práci, zejména sezónní, v zemi se neusadí a po ukončení práce se opět vrací do Alžíru, aby se za nějakou dobu do Francie kvůli práci zase vrátili. V podstatě jde o neustále přesouvání pracovní síly přes Středozemní moře. Výhodné je to pro obě strany. Přistěhovalci vydělají peníze, nemusí mít zbytečné výdaje s vyššími náklady spojenými s životem ve Francii a zaměstnavatelé se tak vyhýbají zbytečným společenským tlakům proti levné přistěhovalce síle. Jen pro vytvoření si obrázku, mezi lety 1947 a 53 se do Francie dostalo 740 000 Alžíránů a zpět do své země se vrátilo 561 000 z nich.

Období mezi lety 1945 až 55 zůstává co do počtu imigrantů spíše okrajové. Velký obrat nabral příliv imigrantů v době alžírské války a zejména po ní. Mezi lety 1946 a 54 imigrovalo do Francie kolem 210 000 Alžíránů, v době války se toto číslo ještě zdvojnásobilo. A nesmíme zapomenout na dobu po alžírské válce, kdy se do Francie začali houfně vracet kolonizátoři, tzv. *pieds noirs*, naturalizovaní židé a profrancouzsky orientovaní muslimové. Právě poslední zmiňovaní, tzv. *harkis*, vytváří první muslimskou komunitu na území Francie. Silná je také skupina španělských a portugalských přistěhovalců. Mimoto vytvoření Evropského společenství, zvláště ustavující Římská smlouva z roku 1957, otevřelo evropské hranice a umožnilo volný pohyb osob v rámci společenství. I tento moment přispěl k nárůstu počtu imigrantů do Francie.

V roce 1956 vznikla Národní stavební společnost pro alžírské pracovníky - *La Société Nationale des constructions pour les travailleurs algériens*, SONACONTRA, která měla za cíl financování, výstavbu a údržbu levných

lokálních ubytování pro naturalizované muslimy, tedy Francouze původem z Alžíru, ale byli zde umístováni i nenaturalizováni dělníci alžírského původu. Stavět ubytovny pro alžírské pracovníky sledovalo několik cílů: hygienické, pozemkové a strategické. Alžířané se totiž usazovali na okrajích velkých měst, kde si začali budovat své kolonie, které nebyli zrovna bezpečné a zasahovali do městského plánu. Proto se stát ujal budování ubytoven, které měl pod kontrolou. Vzniká i jiná organizace - Fondy sociální podpory, pro integraci a pro boj s diskriminací - Fonds d'actions et de Soutien pour l'intégration et Lutte contre les Discriminations, FASILD, která se zabývá finanční podporou integrace imigrantů. Organizace byla zprvu zaměřena především na podporu alžírských imigrantů a jejich integraci do metropolitní společnosti, ale později se vytvořila tato organizace, podporující integraci imigrantů všeobecně. Právě tato organizace finančně pomáhala SONACONTRE při výstavbě ubytoven pro muslimské dělníky.

Pracovní imigrace je ukončena rokem 1974, kdy došlo k ropné a ekonomické krizi. V kontextu krize se začínají znovu objevovat myšlenky na ochranu státu proti přistěhovalectví. Vláda se snaží téměř úplně zastavit příchod nových cizinců hledajících práci a toužících trvale se v zemi usadit. V letech 1975 - 1982 se počet imigrantů zvýšil jen o 7 %, proti 31 % z předchozího období mezi lety 1968-1975.

2.2 Situace po roce 1974 do současnosti

V roce 1974 nastupuje nová politika, kdy se stát brání nově příchozím cizincům, ale na druhou stranu se snaží si udržet ty, kteří ve Francii již jsou, jsou

adaptování na nové životní podmínky a mají práci, a to tak, že povoluje příchod rodinných příslušníků. Je to poměrně výhodná integrační politika. Když k pracujícím cizincům přijdou jejich rodiny, ti se nebudou chtít vrátit do svých zemí, usadí se ve Francii a začlení se do společnosti. Rodina je pro to určitě dobrým předpokladem. A pro Francii je to navenek také dobrý argument, proč uzavřela hranice nově příchozím.

Po roce 1974 se tedy zcela mění skladba nově příchozích cizinců do Francie. Zatímco do této doby přicházeli téměř výhradně jen muži hledající práci v průmyslu, často nevzdělaní, odted' přicházejí do země především ženy a děti. Imigranti, kteří přišli do Francie před rokem 1974, byli z velké části analfabeti - kolem 50 % mužů a 60 % žen, kteří přišli z Alžíru, oproti 38 % mužů a 48 % žen migrantů z Maroka. Naproti tomu imigranti, kteří přišli do Francie po roce 1974, ve většině případu školou prošli. Imigranti začínají také žít dle způsobu života, který vedli v zemích původu, islám se dostává do stále širšího povědomí lidí. Děti začínají chodit do škol, učí se francouzsky, přijímají kromě své původní kultury také kulturu evropskou. V dnešní době ve Francii žije již čtvrtá generace dětí rodičů původně imigrantů ze zemí Maghrebu.

Podle posledního sčítání lidu v roce 2004 na území Francie žilo 4.9 milionů imigrantů, což představuje 8.1 % z celkové populace. Ve srovnání s rokem 1999 je to o 0.7 % více, tehdy ve Francii žilo o 760 000 imigrantů méně, tedy více než 4.1 milionů, což bylo 7.4 % z celkového počtu obyvatel. Francouzská metropolitní populace vzrostla o 7 % od roku 1990, zatímco počet imigrantů narostl o 18 %. Téměř 1.7 milionů imigrantů je ze zemí Evropské unie. Nejvíce imigrantů je tradičně z Alžíru, téměř 690 000 lidí, na druhém místě jsou imigranti z Maroka – 620 000 lidí. Tunisko je na místě sedmém s 220 000

imigranty.¹¹ Graf znázorňující počet imigrantů v letech 1999 a 2004 přikládám v přílohách práce – příloha č. 2, obrázek č. 2.

2.3 Imigrační politiky Francie

Jak je definováno v úvodu práce, imigrační politika znamená řízení vstupu a pohybu cizinců, kteří přicházejí ze zemí mimo státní území Francie a kteří se ve Francii chtějí usadit. Především se jedná o lidi, kteří si zde hodlají najít práci. Takže stát vlastně musí zaujmout určité stanovisko vůči jejich vstupu, pohybu a pobytu po území republiky. Orgány, kterých se řízení cizinců týká, je více. Řízení spadá do kompetencí ministerstva práce, vnitra, spravedlnosti a zahraničních věcí, stejně jako do kompetencí některých místních úřadů. A samozřejmě, zejména v posledních letech, je to záležitost také úřadů Evropské Unie.

Od devatenáctého století všechny imigrační politiky, které Francie zastávala, vycházejí ze dvou hlavních podmínek. Přítomnost cizince na území Francie nesmí představovat hrozbu pro veřejné blaho a zároveň cizinec nesmí být zahálčivý a nesmí být pro společnost přítěží. Už v roce 1851 vchází v platnost první zákon o udělování občanství. Do roku 1917 se nově příchozím cizincům stačilo nahlásit na radnici toho kterého města a cizinci se tak mohli ve Francii usadit a vykonávat určitou profesi. V roce 1917 se vydáním dekretu poprvé objevují pobytové karty, které se udělují cizincům žijícím ve Francii déle než patnáct let.

¹¹ Statistika převzata z: BORREL, C., Enquêtes annuelles de recensement 2004 et 2005. Près de 5 millions d'immigrés à la mi-2004. *Insee première* [online]. 2006. [cit. 2009-02-27]. Dostupné z: <http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=ip1098®_id=0#inter1>. ISSN: 0997-3192

Jelikož třicátá léta znamenala velký přírůstek v řadách cizinců dělníků, byl přijat zákon z 10. srpna 1932, který umožňoval užívání kvót pro nově příchozí cizince hledající práci a to podle druhu práce, kterou mohl a chtěl vykonávat.

Vichistická republika vydala celý soubor zákonů regulujících pobyt cizinců ve Francii, především se jednalo o zákony a nařízení zaměřená proti pobytu židů v zemi. V roce 1940 to jsou zákony z 27. září a 4. října. Právě druhý zmiňovaný, zákon o cizích příslušnících židovské rasy, dovoloval internovat židy do speciálních táborů na základě rozhodnutí prefekta. Zákon z 27. září se týkal jiných než židovských cizinců a reguloval jejich právo na práci. Cizinci neměli možnost volného pohybu po zemi a nebyli ani chráněni právem pro získání a výkon práce. Všechna tato nařízení jsou zrušena po osvobození a jsou nahrazena nařízením z 2. listopadu 1945, které se týká vstupu a pobytu cizinců na území Francie. Toto opatření reagovalo na konec války a na vysoké ztráty v řadách pracujících mužů. Jak je zmíněno výše, jde vlastně o začátek pracovní imigrace. Do země jsou pozýváni dělníci cizinci, aby pomohli pozvednout poválečnou ekonomiku. Od tohoto data se vydávají pobytové karty na dobu jednoho, tří či deset let. Na základě nařízení je také založen Státní imigrační úřad - viz výše. Filozofií tohoto základního zákona, který byl v letech 1974-2005 více než dvacetkrát novelizován, bylo řízení příchodu pracujících cizinců a jejich rodin, ustálení podmínek pro vstup a pobyt v zemi a organizování vyhoštění těch, kteří tyto podmínky nesplňují. Zákon nebyl platný pro všechny. S některými bývalými africkými koloniemi měla Francie bilaterální smlouvy, které stály nad tímto nařízením. Stejně tak se toto nařízení později nevztahuje na obyvatelé Evropské Unie, jejichž pohyb po zemích Unie je řízen jinými zákony.

Velkým problémem se imigrace začíná jevit na konci šedesátých let, kdy ekonomika začíná stagnovat a situace se vyhrocuje ropnou krizí v roce 1974. Narůstá nezaměstnanost, a proto přítomnost cizinců, kteří ve Francii pracují a ubírají tak pracovních příležitostí pro rodilé Francouze, začíná být silně nechtěná. Roku 1972 jsou vydány dva oběžníky- Marcellin - ministr vnitra - a Fontanet - ministr práce, dle kterých je udělení pracovního pobytu vázáno na pracovní poměr. Ztráta práce tak znamená ztrátu pracovního pobytu v zemi.

V roce 1974 byl zvolen prezidentem Valéry Giscard d'Estaing. Jak jsem zmínila výše, tento rok má silný dopad na imigrační politiku. Stát chce zcela zavřít hranice pro nově přicházející cizince s úmyslem najít si práci a chce se zaměřit na již usazené a pracující imigranty. Zákonodárna moc řeší situaci ztížením podmínek pro příchod cizinců. Legální imigrace je limitována na 100 000 cizinců ročně, navíc jen na ty, kteří splňují striktní pravidla. Do Francie se proto dostávají pouze členové nejbližší rodiny již usazených pracujících dělníků, studenti, stážisti a osoby prokazující se speciální profesionální kvalifikací. Zákon zároveň rozšiřuje kritéria pro vyhostění ze země. V podstatě dochází k uzavření hranic pro všechny cizince, kteří by se chtěli dostat do Francie pro práci až do roku 1977. Je ukončeno období tzv. pracovní imigrace a nastává období rodinného přistěhovalectví. Od roku 1977 se začíná prosazovat nová politika Lionela Stoléru - státní tajemník při ministerstvu práce - tj. politika dobrovolného návratu cizinců do zemí svého původu. Těm, kteří svobodně opustí Francii je dokonce nabídnuta finanční pomoc. Tato politika dobrovolného návratu se o rok později mění v politiku vynuceného odchodu, kdy ještě silnějším zpřísněním podmínek pro udělení pracovního pobytu se vláda chystá vystěhovat na půl milionu cizinců, zejména Alžíránů. Dne 10. ledna 1980 byl vyhlášen

„Bonnetův zákon“ týkající se především ilegální imigrace, zároveň měnící nařízení z roku 1945 týkající se vstupu a pobytu cizinců na území Francie. Podmínky jsou opět zpřísněny. Nepovolený vstup či pobyt v zemi je důvodem k vyhoštění. Vyhoštění tak mohou být všichni ti, kterým nebyla prodloužena pobytová karta, a všichni ilegální přistěhovalci. Umožňuje také umístit vyhoštěného cizince do vězení a to na dobu až sedmi dní, pokud tento nemůže okamžitě zemi opustit.

Zvolení François Mitteranda do funkce prezidenta v roce 1981 znamenalo nástup levicové vlády. Mitterandovu politiku určují dva hlavní principy: nadále zavřené hranice pro nově příchozí cizince ze zahraničí a integrace již legálně usazených imigrantů do francouzské společnosti. Byl vydán „zákon Defferre“, několikrát upraven, který sleduje jeden cíl, boj proti ilegálnímu přistěhovalectví. Je nutno podotknout, že je to boj víceméně bezvýsledný. Pro lepší integraci legálních imigrantů zlehčil podmínky pobytu ve Francii. Zrušil Bonnetův zákon, zrušil také státní podporu při dobrovolném vystěhování se ze země, bylo zakázáno vyhostit ze země cizince narozené už na území Francie, stejně jako nebylo možno odmítnout vstup do Francie cizincům mladším deseti let. Zákon z 27. října upravoval podmínky pro vyhoštění ze země: cizinec žijící ve Francii může být vyhoštěn jen v případě, že se dopustil právního přestupku, za který by byl odsouzen na minimálně jeden rok odnětí svobody, nelegálně usazení cizinci mohou být vyhoštěni ze země jen po soudním procesu a ne na doporučení prefekta, nezletilí nemohou být vyhoštěni ze země, jen v případě absolutně nevyhnutelném.

Po volbách v roce 1986 došlo ke změně vlády, což přineslo také změnu poměrně benevolentní imigrační politiky. Ministr vnitra Charles Pasqua dne 9. září schválil zákon, tzv. „zákon Pasqua“, který znovu uděloval právo prefektům

vyslovit se pro vystěhování nelegálně usazených cizinců, zrušil ulehčení podmínek pro vyhoštění a vrátil je do stavu před zákonem z roku 1981 a také rušil ochranu státu pro vyhoštění nezletilých. Následně bylo ze země vyhoštěno 101 nelegálně usazených cizinců z Mali, načež se zvedly silné demonstrace proti zákonu a ten tak byl roku 1989 přepracován. V roce 1992 jsou vydány dva důležité zákony, první v červenci, podle něhož jsou na letištích a v přístavech vytvářeny speciální čekací zóny. V nich mohou být drženi po dobu až dvaceti dní cizinci, kterým není povolen vstup na území Francie, stejně jako žadatelé o azyl. Zákon také specifikuje sankce pro převaděče, tzn. lidi, kteří se snaží nelegální cestou dostat do Francie cizince bez platných víz a bez peněz. Druhý zákon byl schválen v červnu a týkal se změn v udělování občanství pro děti narozené na území Francie rodičům cizincům. V roce 1993 je vydán zákon limitující podmínky pro vydávání rozhodnutí o trvalém pobytu. O rok později byl přijat důležitý návrh zákona na změnu nařízení z 2. listopadu 1945 o vstupu a pobytu cizinců na území Francie, který zohledňuje zásady Schengenské dohody, platné pro státy Evropské Unie.

V roce 1995 je zvolen prezidentem republiky Jacques Chirac. Počátek jeho mandátu je poznamenán silnými demonstracemi vedenými „cizinci bezdomovci“, tedy těmi, kteří nemají platné doklady o svém pobytu a kteří v zemi mají své děti narozené už ve Francii. Demonstranti obsadili radnici 18. pařížského okrsku a také kostel Saint Bernard de la Chapelle ve stejné čtvrti. Na stranu demonstrantů se přidal i farář ze zmiňovaného kostela, který prohlásil některé zákony o imigraci za nemorální a nespravedlivé a vyjádřil přání, aby cizinci, kteří v zemi mají své děti a rodiny a nemajíce platné doklady, dostali je se zohledněním práva na život v rodině. Demonstrace je nakonec rozehnána a někteří z jejich vůdců jsou

dokonce postaveni před soud. Je vytvořen a schválen návrh ‚zákona Debré‘, který opět přiostrňuje podmínky pro získání legálního pobytu v zemi. Návrh se setkal s širokým odmítnutím společnosti. Nicméně situaci je třeba řešit mj. proto, že se Chiracova vláda stále častěji setkává s rasistickými útoky ve školách a nočních barech. V roce 1997 se tak ve vládě začíná velmi živě jednat o novelizaci imigračního zákona. Výsledkem je velmi diskutovaný zákon z 11. května 1998, známý jako ‚zákon Chevènement‘ podle ministra vnitra, který některým cizincům bez platných dokladů umožňuje zůstat v zemi. Jsou to zejména ti, kteří jsou v partnerském svazku s rodilým Francouzem, popř. legálně usazeným cizincem, vážně nemocní cizinci a pak ti, kteří nemají statut uprchlíka, ale jejichž návrat do země by kvůli politické nebo společenské situaci mohl být nebezpečný.

Imigrace se stala tématem číslo jedna pro ministra vnitra a pozdějšího prezidenta Nicolase Sarkozyho. Ten se zasloužil o zákon schválený 26. listopadu 2003, který ztěžoval podmínky pro získání trvalého pobytu, zavedl striktnější kontroly pro mixovaná manželství, stejně jako zavedl digitální dokumentaci otisků prstů žadatelů o víza a omezil také institut „dvojího trestu“ - double peine. Udělení dvojího trestu byla ve Francii dlouhou dobu velice diskutovaná záležitost, dávala soudci právo obviněnému cizinci navrhnout trest pokuty, vazby či odnětí svobody a zároveň i druhý trest, dočasné či trvalé vyhoštění ze země se zákazem návratu. Sarkozy zmírnil dopad dvojího trestu, ten byl uplatnitelný jen na některé obviněné cizince. V roce 2005 Sarkozy vyjádřil přání o podpoře výběrové imigrace. Tzn. že napříště si stát bude sám vybírat ty cizince, které uzná za výhodné v zemi mít, a ostatní do země nepustí. Zároveň žádá na vládě, aby každoročně vydala soupis nově příchozích cizinců. To vedlo k novému zákonu, který byl schválen 24. července 2006 a který naznačuje přechod politiky trpěné

imigrace k výběrové imigraci. Jsou ztíženy podmínky pro rodinné přistěhovalectví - regroupement familial, které je hlavním zdrojem trpěné imigrace, stejně jako zpřísnění kontrol pro mixovaná manželství a pro vydávání karet k trvalému pobytu, které nadále budou vázány na pracovní smlouvu a víza k dlouhodobému pobytu. Zákon také vyžaduje vytvoření seznamu „užitečných dělníků“, kteří budou tvořit zdroj pro výběrovou imigraci. Budou zveřejněny seznamy pracovních míst, která nejsou pokryta dostatečnou nabídkou z řad rodilých Francouzů a která tedy budou moci být nabídnuta pracovní síle přicházející z ciziny. Navíc je také vydávána karta pro „talentované a kvalifikované“ platná tři roky, kterou bude následně možno obnovit a kterou budou moci získat cizinci se speciálními schopnostmi a kvalifikací, kteří mohou přispět pro rozvoj Francie. Je zrušen princip automatického udělování občanství pro cizince žijící na území Francie bezúhonně po dobu deseti let. Dne 14. listopadu 2006 vešel v platnost zákon upravující podmínky pro mixovaná manželství týkající se kontroly platnosti takovýchto svazků, který má předcházet účelně uzavřeným manželstvím. Pro manželství uzavřená ve Francii zákon předepisuje podrobnější kontrolu osobních dokladů u obou manželů a v případě pochybností možnost výslechu. V případě manželství uzavřených v cizině jsou oba manželé podrobeni výslechu před konzulem, který má právo sňatek neuzavřít. Při nedodržení tohoto nařízení sňatek nebude prohlášen za právoplatný.

Nicolas Sarkozy byl 6. května 2007 zvolen prezidentem francouzské republiky, 17. května jmenuje do funkce ministra pro imigraci, integraci, národní identitu a spolurozvíjení - Ministr de l'Immigration, de l'Intégration, de l'Identité Nationale et du Codéveloppement, kterým se stává Brice Hortefeux. Ten vytvořil návrh zákona týkající se imigrace a integrace, který byl uveden

v platnost 20. listopadu 2007. Velmi diskutovanou novinkou tohoto zákona je experimentální část týkající se rodinného přistěhovalectví. Zákon zavádí nutnost podstoupit test DNA těm, kteří se budou chtít usadit ve Francii na základě práva na integraci rodiny. Jde o experiment, který bude probíhat až do 31. prosince 2009. Testy DNA budou prováděny státními úředníky na návrh soudce a to cizincům přicházející ze zemí, kde je nedostatečná nebo zcela chybějící matriční evidence.

2.4 Obdržení trvalého pobytu a francouzského občanství

O trvalý pobyt může požádat cizinec, který nepochází ze zemí EU, je manželem, manželkou nebo dítětem cizince s trvalým pobytem ve Francii, je v rodinném svazku s občanem Francouzské republiky, je ve věku mezi 16 – 18 lety, nebo má statut uprchlíka s rodinou. Dále o trvalý pobyt mohou požádat lidé nastálo pracující ve Francii, držitelé oprávnění k dočasnému pobytu, držitelé karet pro kvalifikované a talentované - viz výše, s vědeckou kartou nebo kartou pro uměleckou a kulturní profesi.

Žadatel o trvalý pobyt na území Francie musí dle zákona z 20. listopadu 2007 projít lékařskou prohlídkou, musí si osvojit zásady života ve francouzské společnosti a musí podepsat ‚smlouvu o přijetí a integraci‘ - le contrat d'accueil et d'intégration. Zároveň se zjišťuje žadatelova úroveň francouzského jazyka. Pokud je mu uděleno povolení k trvalému pobytu, cizinec je povinen respektovat francouzský právní systém a základní hodnoty republiky. Obdržení trvalého pobytu je předstupněm, i když ne automatickým, k udělení občanství.

Francouzská terminologie ve většině textů nezohledňuje rozdíl mezi občanstvím a národností – citoyenneté znamená totéž co nationalité.

Francouzským občanem je osoba, která má francouzskou národnost a užívá politická a občanská práva - zejména právo volit a být zvolen. Občanství je tedy vázáno na národnost. Jsou čtyři možnosti, jak francouzskou národnost obdržet:

1) právo krve: každému dítěti narozenému ve Francii, jehož alespoň jeden rodič je Francouz nebo se Francouzem stal, je udělena francouzská národnost. Je-li dítě narozeno v cizině a jeho alespoň jeden rodič je Francouz, může odmítnout francouzskou národnost a to šest měsíců před dosažením plnoletosti nebo dvanáct měsíců po ní. Odmítnutí francouzské národnosti předpokládá fakt, že dítě obdrželo národnost jinou. Je-li dítě narozeno oběma rodičům ne-Francouzům, národnost může získat až po dosažení plnoletosti pod podmínkou, že v době dosažení osmnácti let žil trvale či přerušovaně na území Francie minimálně pět let od svých jedenácti let. Francouzskou národnost získá také dítě narozené rodičům pocházejícím z bývalých závislých území, kde se narodili ještě před vyhlášením nezávislosti a dítě se narodilo po tomto datu a před 1. lednem 1994. Pro děti Alžíránů platí, že národnost získá dítě narozené po 1. lednu 1963 rodičům, kteří jsou narozeni před 3. červencem 1962;

2) právo země: francouzská národnost je automaticky udělena každému dítěti, které se narodilo na území Francie a jehož alespoň jeden rodič je ve Francii také narozen. Dítě, které se narodilo ve Francii a jehož rodiče jsou cizinci, získává národnost až dosažením plnoletosti, tzn. v 18ti letech a to při splnění určitých podmínek, zejména o délce pobytu na území Francie v době nabytí zletilosti;

3) naturalizace: plnoletý cizinec, který na území Francie žije více než pět let, má právo zažádat o naturalizaci. Doba pěti let může být za určitých podmínek zkrácena na dobu pouze dvou let osobám, které úspěšně dokončily dvouletý studijní program na vysoké škole ve Francii, nebo osobě, která sloužila nebo

slouží, v důležitých státních službách. Žadatel o naturalizaci musí složit zkoušku z francouzského jazyka, musí být bezúhonný a nesmí být zproštěn svých práv a povinností;

4) sňatkem: podle zákona z 24. července 2006 cizinec, který žije ve svazku s rodilým Francouzem po dobu více než čtyři roky, může zažádat o francouzskou národnost deklarováním. Doba čtyř let může být prodloužena o jeden rok těm, kteří nemohou dostatečně dosvědčit, že ode dne svatby žili na území Francie nepřetržitě alespoň tři roky, nebo v případě, že manželé žijí v cizině, těm, jejichž francouzský partner není zapsán v registru Francouzů žijících mimo území francouzské republiky.

Z právního pohledu je tak francouzská národnost nezbytná pro získání občanství, ale není faktorem určujícím. Důležitou roli hrají také občanská a politická práva. Dítě, které má francouzskou národnost, se občanem Francie stává až nabytím svých práv a to plnoletostí, tzn. v 18ti letech, kdy získává právo volit. Určitá občanská a politická práva jsou vyhrazena jen občanům Francie a nepřísluší cizincům. Výjimku tvoří občané států Evropské unie. Jde zejména o právo volit, právo pracovat ve státních službách a především o právo vstoupit a pobývat na území Francie.

2.5 Integrace muslimů do francouzské společnosti

Jak je definováno v úvodu práce, integrace je začleňování přistěhovalců do hostitelských společností. Cílem integrace nově příchozích cizinců do země, jejíž nejsou občany, je přizpůsobení podmínek tak, aby jejich adaptace proběhla co nejrychleji a cizinci získali potřebné sociální kompetence. Integrační politiky států

se soustřeďují na ty oblasti, které cizince odlišují od jiných znevýhodněných skupin v daném státě a které vznikly faktem nedávného příchodů cizinců do země – jsou to zejména jazyk, realie státu, hodnotové a kulturní vzorce.

Baršová, Barša ve své práci „Přistěhovalectví a liberální stát“¹² rozlišují tři typy integrace, které se uskutečňovaly v západní Evropě v 60.-80. letech dvacátého století. Jedná se o:

1) etnicko-exkluzivistický model, který se uplatňoval v západním Německu až do konce devadesátých let. Potřeby trhu práce vyvolaly imigrační vlny „hostujících dělníků“, jejichž pobyt na území západního Německa byl chápán jako dočasný. Společnost tudíž nemusela zohledňovat kulturní rozdíly přistěhovalců a vylepšovat jejich právní situaci v novém prostředí. Naopak udržování kulturních rozdílů přistěhovalců zaručovalo jejich návrat do zemí původu. Vedle tohoto vylučujícího přístupu stojí právně-politická integrace etnických Němců;

2) asimilační model typický pro Francii. Pobyt přistěhovalců je brán od počátku jako trvalý, tudíž stát se snaží o stoprocentní integraci a zrovnoprávnění cizinců do společnosti pod podmínkou, že tito se asimilují do hodnot majoritní kultury;

3) multikulturní model, jehož prototypem je Velká Británie. Imigrace je chápána jako trvalá, stejně jako u francouzského modelu, ale společnost přistupuje k cizincům jako ke kulturně odlišným komunitám, které se mají harmonicky sžít s dominantní kulturou. Základní jednotkou integrace je tady etnicko-kulturně odlišná skupina.

¹² BARŠOVÁ A., BARŠA P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 308s. ISBN: 80-210-3875-6

Francie je země, která nepodporuje různorodost komunit, je to země stojící proti komunitarismu. Je to proto, že republikánský model Francie spočívá na aktivní a dobrovolné spolupráci jednotlivců na budování a udržování jedné národní komunity, nikoliv na soužití několika rozdílných skupin. Nejedná se tedy o integraci skupin, jejichž identita by byla definována příslušností k určitému etniku nebo náboženství, ale o integraci jednotlivců, jejichž vzájemná rozdílnost – etnická, náboženská – neovlivňuje jejich vztah k francouzské společnosti. Jednoduše můžeme říct, že francouzský model spočívá na jednotném a nedělitelném národě.

Nutnost integrace muslimů do francouzské společnosti předpokládá spolupráci s veřejnou mocí, která musí čelit boji proti netoleranci a zavržení druhých. Určitá skupina francouzské společnosti stále není schopna přijmout nové náboženské proudy. Vzhledem k tomu, že islám je většinově pojmán jako „náboženství, které přišlo z ciziny“, že nadále převažuje zejména u některých politických skupin a médií karikatura, která dělá z muslima islamistu a z islamisty teroristu a že stále přetrvávají náboženské a kulturní předsudky k odlišnostem, je velká zodpovědnost kladena na školu, která má s těmito nedorozuměními bojovat. Pedagogické úsilí je jedním z hlavních motorů změny veřejného mínění k přijímání islámu. Škola je místo, kde se musí vytvářet chápání vzájemných odlišností lidí a pomáhat tak zdárné integraci cizinců. Cílem integrace by mělo být nalezení rovnováhy mezi republikánskými hodnotami, multikulturním přístupem ke společnosti a vzájemnou tolerancí.

3 MAGHREBCI VE FRANCII

Muslimové jsou nedílnou součástí moderní francouzské společnosti. Ač se dnes setkáváme s již čtvrtou generací potomků původních imigrantů ze zemí Maghrebu, tedy s dětmi, které se ve Francii narodili, pro které je francouzština nejen rodným jazykem, ale také ve většině případů jediným, kterým mluví, přece jen je stále téměř nikdo nepočítá mezi běžné Francouze. I když vyrůstali ve Francii, do zemí svého původu se třeba nikdy nepodívali, stále jsou nazíráni jako imigranti, ne-li přímo cizinci v současné společnosti. Jaký způsob života vedou dnešní muslimové ve Francii? Jak se jim ve Francii žije? Uctívají a vykonávají svou kulturu? Jakou formou? Nebo se integrovali a plně přijali hodnoty kultury nové? Cítí se být cizinci v zemi, kde se mnozí narodili? V této kapitole bych ráda nastínila, jak se muslimům maghrebského původu ve Francii žije a to nejprve z náboženského pohledu a poté z kulturního.

V úvodu této kapitoly bych se chtěla zmínit o důležitém zákonu z 9. prosince 1905 o oddělení moci církve a státu. Až do Velké francouzské revoluce, tedy do roku 1789, hlavní roli ve veřejných záležitostech hrála církev. Zejména oblast školství byla zcela v područí katolických kněží. V historii tak vyplývají na povrch neustále dva hlavní problémy: vztah francouzského státu a Římu a dále postavení jiných náboženství, jako např. dost silného judaismu. Revoluce přinesla ideál rovnosti a svobody v oblasti politické, společenské a také náboženské. Deklarace práv člověka a občana ve svém desátém článku udává: *Nikdo nemůže být stíhán za své názory, ani náboženské.*¹³ V roce 1801 byl podepsán konkordát mezi Napoleonem Bonapartem a papežem Piem VII, který upravoval vztah mezi katolickou církví a Francouzskou republikou. Církvi dával

¹³ V originále: Nul ne doit être inquiété pour ses opinions, même religieuses

dominantní postavení, ale povoloval státu kontrolovat její počínání. Konkordát také poznámkou, že katolická církev je náboženství ve Francii majoritní, nikoliv náboženství státní, zaručoval výhody i jiným silným náboženstvím, jako judaismu a protestantismu. Ostatní vyznání byla pouze tolerována. Začínají se vyhrocovat střety mezi republikánskými zastánci laicismu a katolickou církví. Církev se samozřejmě nechce vzdát svého poměrně silného vlivu na chod věcí ve státě. Na druhou stranu, stát si nechce nechat zasahovat do svých věcí církevními představiteli. Celý spor vyřešil v roce 1905 laický zákon o oddělení státní a církevní moci.

První velkou změnou, kterou zákon přinesl, bylo uznání svobody vyznání, výkonu náboženství a rovnosti mezi náboženstvími. V článku jedna zákona se píše: *Republika zaručuje svobodu vyznání. Zároveň zaručuje svobodné vykonávání víry...*¹⁴ Druhou velkou změnou bylo oddělení moci státu a církve. V praxi se tato separace projevila tím, že republika nadále nepřispívala na žádné církevní ani jiné náboženské aktivity. Článek dvě zákona udává: *Republika neuznává, nepřispívá ani nepodporuje žádné vyznání...*¹⁵ Zákon také upravuje majetkové poměry mezi církvemi a státem tak, že všechna zařízení sloužící k výkonu náboženství jsou převedena na správu organizací, které spravují dané vyznání a které bude nadále zařízení užívat pro náboženské potřeby.

Francie se snažila prosadit princip laicismu, tedy oddělení moci církve a státu, už v Alžírú. Vzhledem k tomu, že Alžír představoval se svými departementy jakousi prodlouženou Francii za Středozevní moře, byl to akt legitimní. Jenomže se nepovedl. Islám je náboženství silně spjaté s výkonem

¹⁴ Citováno z: Loi de 9 décembre 1905 concernant la séparation des Églises et de l'État. [online]. [cit. 2008-03-09]. Dostupné z: <<http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/eglise-etat/sommaire.asp>>

¹⁵ tamtéž

státní moci a jeho laicizace tudíž není téměř vůbec možná. Do Francie se islám dostal v pravé podobě až po vydání tohoto zákona. Budovat základnu náboženství, které je neodmyslitelně spjato se státem, bylo v laické Francii neskutečně těžké. Navíc ve státě, kde ze zákona vláda nepodporuje vznik a údržbu míst pro výkon náboženských úkonů. Problémem se ukázalo také to, že i když zákon uznává rovnost všech vyznání, nepočítal s tak diametrálními odlišnostmi, které v sobě skrývá vyznávání muslimské víry, jako např. speciální hřbitovy, správně upravené maso halal a samozřejmě výstavba mešit. Právě proti výstavbě mešit se postavili sami Francouzi množstvím petic.

3.1 Charakteristika islámu a francouzská specifika

Největším odborníkem na islám a arabskou kulturu v České republice je profesor Luboš Kropáček, působící na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Z jeho knihy „Duchovní cesty islámu“¹⁶ jsem čerpala základní charakteristiku islámu. Slovo islám znamená odevzdání se Bohu – Alláhovi - do vůle Boží. Muslimové věří, že tuto Boží vůli zvěstovali lidu proroci, nicméně až do posledního a největšího z nich – Muhammada – zůstala jejich úroveň poměrně nízká a toto období je tedy nazýváno jako věk nevědomosti - džahilíje. Muhammad se narodil přibližně kolem roku 580. Přesná a nesporná data o jeho životě můžeme odvodit až od doby jeho působení v Medíně, tj. mezi lety 622 – 632. Předcházelo mu asi desetileté období v Mekce. Muhammad znal dobře pohanské mýty a také kult soustředěný k Mekce. Při cestě do Sýrie se seznámil

¹⁶ KROPÁČEK, L., *Duchovní cesty islámu*, Praha: Vyšehrad, 1993. 292s. ISBN 80-7021-613-1

s učením židů a křesťanů. Jejich knihy nikdy nečetl, poněvadž je známo, že byl negramotný.

Počátky Muhammadova zjevení počítá islamistika do roku 610, kdy se mu při meditaci v jeskyni Hira zjevil anděl Gabriel a zvěstoval mu, že je božím prorokem. Veřejné vystoupení pak spadá do roku 613. Poselství, které přinášel, naráželo na nesouhlas, lhostejnost a posměch mekkánských krajanů, později se dokonce otevřel v nepřátelský boj, tzv. džihád. Pobuřoval zejména starostí o chudé a slabé na úkor bohatých. Nešlo zde již o staré beduínské pojetí kolektivní sociální odpovědnosti, ale o důraz na morální povinnost každého jednotlivce jako individuální osobnosti. Muhammad byl zastáncem monoteistického pojetí víry a ne pohanského mnohobožství, byl i proti křesťanskému pojetí Ježíše – proroka, jako syna božího. Korán přímo říká: *Rci: Oh, Bůh je jedinečný, Bůh sám o sobě je věčný. Neplodil a nebyl zplozen a není nikoho, kdo je mu roven.*¹⁷ Svým kázáním se znelíbil především bohatým kupcům, kteří proti němu vytáhli, a Muhammed musel v září roku 622 prchnout do Mediny. Tento rok počítáme za počátek islámu a muslimského kalendáře. I z Mediny ale musel odejít poté, co tam vybudoval první muslimskou komunitu a vytáhl proti odpůrcům Alláha. V roce 629 provedl první pouť do Mekky, roku 632 poslední. Vešla do dějin jako „pouť na rozloučenou“. Při ní stanovil závaznou podobu poutních obřadů. Brzy poté Muhammad onemocněl a 6. června 632 zemřel. Je pochován v Medíně, na místě jeho hrobu je postaven kámen, který po mekkánské Kábě je druhým nejposvátnějším místem islámského světa.

Základní knihou muslimů je Korán. Slovo pochází z arabského al – Qur’án, odvozeného ze slovesa qara’a - číst, původně přednášet, a znamená vlastně

¹⁷ Korán, CXII, 1,2,3,4

přednes zjevení daného Muhammadovi. Úcta ke Koránu je v islámských zemích patrna ve všech oblastech života. Po staletí byl základem vzdělávacích soustav, někteří se dokonce učí Korán nazpaměť. Korán je velmi obsáhlý, čítá 77 934 slov. Starým rukopisům, stejně jako dnešním výtiskům Koránu, se přikládala velká estetická péče. V řadě zemí představuje základní zdroj zákonodárství a fundamentalisté jej vyzdvihují na místo nejvyšší, na místo věčné ústavy. Kanonické uspořádání z let 651-656 rozdělilo Korán na 114 súr, stanovilo jejich názvy a seřadilo je mechanicky, i když ne zcela důsledně, podle počtu veršů: od nejdelší 2. súry Krávy s 286 verši po nejkratší s pouhými 4-6. Koránským veršům se říká aját. Řazení podle délky veršů má jednu výjimku na začátku Koránu, kde je umístěna súra Fátíha, tzv. Otvíratelka Knihy. Fátíha se nápadně liší od ostatních súr, zdá se, že zde nemluví sám Bůh, ale jako by se jednalo o Muhammadovu modlitbu. Fátíha se tak stala základní modlitbou každého muslima, který ji denně odříká až sedmáctkrát. Doprovází narození, svatbu, pohřeb i prosbu za zesnulé. Na konci modlitby se za poslední verš přidává ještě ámín - amen.

Po bok Koránu bývá často řazena sunna, která představuje druhý rozsáhlý soubor závazných naučení a norem. Původně označuje zvyklost, obvyklý způsob jednání. V užším slova smyslu nabyl pojem sunna významu závazného vzoru daného Prorokem. Muhammad dal příklad členům tvořící se obce, jak prakticky uskutečňovat i zcela základní povinnosti, o nichž Korán hovoří obecně - jak vykonávat denní modlitby, jak provádět očistné omývání, jak se postit, atd.

Správná cesta pro muslima znamená především plnění pěti povinností vůči Alláhovi - vyznání víry - šaháda, modlitba - salát, namáz, almužna chudým -

zakát, půst v měsíci ramadánu – saum - a alespoň jednou za život podniknout cestu do Mekky - hadždž.

Islám se velice silně prolíná s životem muslimů, nejen po náboženské stránce, ale také právní. Soudobí učenci svou víru označují za jednotu dogmatu, práva a kultury. Víra, nebo-li božský řád, představuje neměnný morální zákon. Zajímavé je právní postavení muže a ženy. Některá práva v islámu vznikají narozením, jiných člověk dosáhne dospělosti. Dospělí se dělí na tři kategorie: plnoprávný muslim, otrok a jinověrec. Za plnoprávného muslima se považuje fyzicky a psychicky zdravý dospělý muž. O něco níže pak stojí zdravá dospělá žena. K některým náboženským úkonům není oprávněna, na druhou stranu některé není povinna konat. Při výkupném právu krevní msty, svědectví a dědictví se žena počítá jako polovina muže, v manželství má méně práv, manžel ji může dokonce fyzicky trestat. Nicméně při rozvodu je muži v majetkoprávních vztazích rovna. Manželství se uzavírá smlouvou, zpravidla písemnou, mezi ženichem a zákonným zástupcem nevěsty za přítomnosti dvou plnoprávných svědků. Jako zákonný zástupce nevěsty vystupuje většinou nevěstin otec nebo některý mužský příbuzný ze strany otce, a jestliže takový není, pak je to soudce. Smlouva stanoví výši daru, který ženich vyplatí otcí nebo přímo nevěstě. Svobodný muž se může oženit až se čtyřmi ženami, otrok se dvěma. Polygamní sňatky jsou vázány podmínkou, že muž je schopen všechny své ženy přiměřeně svému stavu uživit a že ke všem se bude chovat spravedlivě. Překážkou sňatku může být nerovné postavení partnerů, tzn. nižší původ ženicha vůči nevěstě. Žena se nesmí provdat za nemuslima, zatímco muslim se může oženit s křesťankou nebo židovkou.

Rozvod má nejčastěji podobu zapuzení či propuštění ženy mužem. Rozvedená žena se nesmí po dobu čekací lhůty znovu provdat. Muž ji po tuto

dobu musí živit a má nárok na dítě, které by se v této době narodilo. Během této doby si muž smí ženu vzít bez jakéhokoliv důvodu zpět. Manželství zanikne také tehdy, jestliže muž pod přísahou tvrdí, že žena se dopustila nevěry a porodila dítě, které není jeho, zatímco ona toto tvrzení pod přísahou odmítá. Manželství se ruší také tehdy, odpadne-li jeden z nich od islámu. Během manželství má muž právo zakázat ženě vycházet z domu, dokonce může omezit i její návštěvy s rodinou. Žena má zase právo odmítnout doprovázet muže na cestách a to za sebe i za děti. Jako matka má právo na péči o děti až do 7-9 let u chlapců a do puberty u dívek. Jakékoliv spoluvlastnictví se neuznává.

Ve Francii neexistují přesná čísla udávající počet vyznavačů jakéhokoliv náboženství, tedy ani islámu. Dle zákona z roku 1872 se při sčítání lidu víra nezohledňuje a ani jinak se nevytváří náboženské statistiky. Většinou se vychází z předpokladu, že muslimové jsou ti, kteří přišli ze zemí, kde islám je vyznáván, což je kritérium dosti nepřesné a v podstatě nic neříkající. Nicméně jediné, které se v této věci dá užít. Takto dojdeme k číslu 4 miliony, setkat se ale můžeme i s čísly mnohem vyššími, někde se uvádí počet až 6 milionů muslimů. Nejsilnější skupinou mezi nimi jsou právě Maghrebci představující až dvě třetiny z celkového počtu muslimských imigrantů. Francie se s takto vysokým počtem vyznavačů islámu řadí na samou špičku mezi evropskými zeměmi s muslimskými menšinami. Zároveň se tak islám stává druhým nejsilnějším náboženstvím v zemi.

Nemůžeme limitovat pojem muslim pouze na vyznání islámského náboženství. Islám, to je také kultura, celý systém hodnot a přístupů k životu a okolnímu světu. Měli bychom tedy toto etnikum nahlížet v celé šíři faktorů, které ho určují, nejen z pohledu víry. A pokud už nahlížíme víru, je třeba ji

nahlížet globálně, ne zaslepeně jen některé její proudy, jako je např. fundamentalismus.

Ještě na počátku dvacátého století bylo v metropolitní Francii kolem 4 000 až 5 000 vyznavačů muslimské víry, tedy počet spíše zanedbatelný. Změnu přinesla první světová válka, kdy bylo mobilizováno na 170 000 Alžíránů a 130 000 Maročanů. Zraněna a zabita byla velká část z nich. Francie se tak určitými gesty chtěla omluvit za situaci - založila muslimské hřbitovy, v roce 1924 byla otevřena Velká mešita v Paříži, stejně jako muslimská nemocnice Avicenne v Bobigny. Po válce byly do země povolány posily z řad alžírských dělníků, ale největší nárůst muslimské populace spadá až do doby po druhé světové válce.¹⁸

Nejsilnější vlna příchodu muslimských imigrantů proběhla v 50. a 60. letech dvacátého století. Tito dělníci neměli v úmyslu se v zemi usadit, takže praktikování tak odlišného náboženství nepřicházelo ani v úvahu, tím spíše, že na sebe nechtěli upozorňovat francouzské úřady. Také je třeba si uvědomit, že tito lidé vyšli z nižších společenských vrstev, takže většinou ani sami neprošli náboženskou výchovou a jejich styl vyznání nebyl nijak zvlášť učený. Šlo spíše o tradice a lidové zvyklosti, než ortodoxní islám. Změna v přístupu k víře přišla o něco později a to v 70. letech, kdy se k těmto dělníkům přidávají jejich rodiny, tedy manželky a děti, a způsob života se vrátil k tomu, který praktikovali v zemi původu. Víra se v té době začala brát vážněji už proto, že rodiče byli jediní, kteří mohli muslimskou kulturu i s náboženstvím předávat svým dětem. Tak se sedmdesátá léta stávají dobou, kdy se ve Francii začínají hojně objevovat

¹⁸ Výroční zpráva *L'Islam dans la République*, Paris: Haut Conseil à l'Intégration, 2000[online]. c1996, [cit 2008-09-30]. Dostupné z: <<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/014000017/0000.pdf>>

mešity, především jako důležitý integrační prvek, a typické levné ubytování podobné našim sídlištím, tzv. HLM - habitation à loyer modéré. Muslimové se začínají spojovat, vytváří nejrůznější asociace a komunity v zemi, kde právě komunitarismus není zrovna vítán.

Katolický časopis ‚La vie‘ provedl průzkum mezi věřícími francouzskými muslimy, který mapoval dodržování pěti základních pilířů.¹⁹ Jedním z nich je modlitba praktikována pětkrát denně. V moderní nemuslimské společnosti je právě toto pravidlo dosti těžce splnitelné, lidé chodí do práce, kde se neberou ohledy na čas modlitby. Přesto 43 % muslimů a 48 % muslimek uvádí, že se skutečně pětkrát denně modlí. Páteční návštěvu mešity, další z pilířů víry, praktikuje pouze 17 % muslimů, Korán si alespoň jednou týdně pročte 20 % věřících. V islámu ale platí, že modlitba není pevně spjatá s návštěvou mešity, jak je tomu u křesťanství. Plnohodnotně modlit se muslimové mohou také doma. Pouť do Mekky vykonaly 4 % věřících. Nejvíce se ale příklonnost k víře projevuje v respektování ramadánu, který dodržuje 88 % muslimů. Jenže ramadán, tedy devátý měsíc v arabském kalendáři, měsíc půstu, kdy se od východu do západu slunce musí každý muslim zříct všech radostí pozemského života, především jídla a pití, musíme chápat spíše jako prvek sociální, ne zcela náboženský. Dodržování ramadánu, jehož počátek se určuje podle pohybu Měsíce a není tedy fixní, muslimové chápou spíše jako jejich deklaraci k určité kultuře, jako identifikační prvek. Jeho náboženská hodnota je mírně posunuta. Ramadán také více respektují ženy – téměř tři čtvrtiny, než muži – více než tři pětiny.

¹⁹ Výsledky průzkumu přejaty ze článku ‚Le sondage qui bouscule idées reçues et préjugés.‘ FARAH, Y. Le sondage qui bouscule idées reçues et préjugés. *El watan* [online]. 2006-09-25[cit. 2006-09-26]. Dostupné z: <<http://www.elwatan.com/Le-sondage-qui-bouscule-idees>>. ISSN 1111-0333

Jeho dodržování je typičtější pro starší generaci věřících nad 55 let, stejně jako pro mladé lidi mezi 16-24lety. Tato čísla, ač na první pohled nejsou příliš vysoká, jsou přece jen vyšší, ve srovnání s katolíky, nejsilnějším náboženstvím ve Francii. Dá se tedy říct, že víra je skutečně pevným prvkem, který si původní imigranti uchovali a který předávají dalším generacím.

Aby se islám mohl začít prosazovat a upevňovat své postavení v životě imigrantů, ale především nových generací, bylo nutno začít vytvářet místa, kde by se muslimové scházeli, diskutovali a modlili se. Jak jsem zmínila výše, zákon z roku 1905 zastavil finanční podporu státu církvím. Nová náboženství, jako je islám, měli dosti velké obtíže s prosazením se a zakládáním právě oněch kultovních míst, kde by se věřící shlukovali. Pro muslimy a jejich duchovní život hraje modlitebna nebo mešita velice důležitou roli. Nesmíme ji považovat jen za svatostánek, kde se věřící scházejí, aby zde vykonali svou modlitbu. Mešita má specifické postavení. Je především kulturním a společenským místem dané komunity, zároveň je to místem vzdělávacím, ať už jde o studium Koránu, či arabštiny. Povolení a samotná výstavba takovýchto míst a tedy začleňování islámu do francouzského prostředí s sebou ale nese spoustu problémů. Jednak jde o vztah mezi státní či městskou autoritou, která zřízení modlitebny povolí, a vedení modlitebny, které si nárokuje veškeré rozhodování o vedení náboženských akcí. Dále samozřejmě jde i o to, že výstavba mešit zasáhne do městské výstavby a islám zviditelní. Nemluvě o jejich právním postavení a financování. Všechny tyto potenciální problémy pravděpodobně způsobují nedostačující počet muslimských kultovních míst. Odborníci došli k názoru, že islám zaostává v poměru věřících a kultovních míst nejen ve srovnání s jinými náboženstvími ve Francii, ale zaostává také ve srovnání s postavením muslimů

v jiných evropských zemích. Ve srovnání s Německem, kde na 3 miliony věřících připadá 2 500 míst pro výkon náboženství, ve Francii jich na 4 miliony muslimů najdeme 1 685 a z nich ještě mnoho v chatrném stavu.²⁰ Navíc dvě třetiny těchto modliteben pojme pouze asi 150 věřících, 300 modliteben 150-500 muslimů, 34 modliteben 500-1 000 věřících a pouze 13 velkých mešit více než 1 000 muslimů.²¹

Až do konce sedmdesátých let dvacátého století existovaly jen malé modlitebny často umístované v továrnách, především automobilového průmyslu, kde pracovalo nejvíce muslimských přistěhovalců. Nejčastěji se zřizovaly v oblasti regionu Ile-de-France, region v centru Francie, se správním městem Paříž. Největší nárůst modliteben a mešit je zaznamenán v osmdesátých letech vlivem rodinného přistěhovalectví a počátkem devadesátých let v době války v Perském zálivu. Založit modlitebnu nebo mešitu není a nikdy nebyla jednoduchá záležitost. Zakládající organizace musí nejprve získat stavební povolení místního úřadu, což je asi nejdůležitější a nejsložitější moment. Velice často se stává, že buď úřady nebo obyvatelé dané městské části nebo obce stavbu zamítnou. Taková situace je doprovázena bouřlivými demonstracemi. Např. v roce 1989 starosta obce Charvieu-Chavagneux, aniž by dopředu na svůj čin upozornil, zničil buldozerem budovu, ve které byla muslimská modlitebna s tím, že si nepřejde, aby mešita stála a v budoucnu narušila dobré vztahy mezi lidmi v obci.

²⁰ Číselné údaje převzaty z: CHARBONNEAU-BLOOMFIELD, A. *L'Islam en France, l'image au vécú*, Nice 2002. 147s. Diplomová práce na Centre International de formation européenne, Institut européen des hautes études internationales. Vedoucí práce Esther Zana [online]. [cit. 2008-10-23]. Dostupné z: <<http://www.iehei.org/bibliotheque/AliceBLOOMFIELD.pdf>>

²¹ Počet převzat z *Výroční zpráva L'Islam dans la République*, Paris: Haut Conseil à l'Intégration, 2000[online]. c1996, [cit 2008-09-30]. Dostupné z: <<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/014000017/0000.pdf>>

Jedním ze specifických problémů muslimského vyznání ve Francii představuje pohřbívání a pohřební rituály. Muslimské vyznání vymezuje několik pohřebních rituálů. Dva základní jsou modlitba a správné očištění zesnulého, které si vynucují přítomnost někoho blízkého z rodiny zesnulého a také církví pověřenou osobu k výkonu rituálu. Při posledním očištění musí hlava zemřelého směřovat k Mekce a jeho tělo musí být třikrát omyto a osušeno před tím, než je zabaleno do speciálního bílého plátna. Očištění by mělo proběhnout v místnosti bez náboženských prvků. Na první pohled by se mohlo zdát, že toto pravidlo bude jen těžce splnitelné v nemocničních zařízeních. Ale opak je pravdou. Většina veřejných zdravotnických zařízení je k tomuto rituálu, stejně jako ke speciálním rituálům jiných náboženství, tolerantní. Jedinou podmínkou bývá, aby jejich vykonání nenarušilo klidný chod. Zároveň si některé nemocnice přejí mít aktuální seznam církevních hodnostářů, kteří mohou být zavoláni k modlitbě k tělu zemřelého. Protože pitva je chápána jako znehodnocení těla, většinou i toto pravidlo bývá tolerováno a pokud vyloženě nemusí být provedena, tak se nevykonává.

Jedním z nejsilnějších projevů víry a zároveň také posledním, je pohřbení v zemi původu, tzn. v muslimské zemi. Bohužel repatriace zesnulého je tak velkou finanční zátěží pro pozůstalé, že stále častěji nebývá dodržována. Zpopelnění je samozřejmě nepřipustné. Jenomže právě pohřbívání do země podle muslimského způsobu je v západoevropské společnosti nesplnitelné. Věřící muslim by měl být pohřben v den smrti, bez rakve, do co nejjednoduššího hrobu bez kamenné obruby a příkrovu. Hrob by měl být použit jen jednou a směřován by měl být k Mekce. Zákon z roku 1905 zakazuje zakládat hřbitovy podle náboženství, přesto se ale radní v některých obcích snažili alespoň shlukovat

hroby na existujícím katolickém hřbitově podle vyznání zemřelých. Tuto možnost nakonec povoluje také oběžník ministerstva vnitra z roku 1975, přepracovaný v roce 1991, který umožňuje vytvářet muslimské části – les carrés musulmans, stejně jako např. židovské, na katolických hřbitovech. Podstatou je fakt, že hroby jsou orientovány k Mekce, ostatní pravidla islámského vyznání nemohou být z hygienických důvodů naplněny. Přesto ale není dostatek míst na hřbitovech a tak se stává, že ostatky zemřelého muslima jsou přeloženy do kostnice a místo v hrobě je tak uvolněno pro jiného. Jenže jak jsem zmínila výše, exhumace je v islámu nepřipustná, stejně jako fakt, že hrob je použit vícekrát.

Přesto ve Francii najdeme jeden zcela muslimský hřbitov. Nachází se v Bobigny poblíž Paříže. Hřbitov byl založen po první světové válce v roce 1935 na žádost představitelů Pařížské mešity. Zároveň je hřbitov spojen s muslimskou nemocnicí Avicenne v Bobigny, která byla založena ve stejném roce. Právě tento fakt je důležitý. Zmiňovaný zákon z roku 1905 zakazuje zakládání pohřebišť podle náboženství, ale uděluje speciální výjimku hospicům a nemocnicím založit si svůj vlastní hřbitov. Povolení k výstavbě jak nemocnice, tak hřbitova, nebylo příliš těžké obdržet. Ve třicátých letech dvacátého století byla velice silná muslimská imigrace do země. Vzhledem k podmínkám, ve kterých tito imigranti žili a pracovali, se rozmohla tuberkulóza, a tak vznikla i nutnost kontrolovat zdraví nově příchozím cizincům.

3.2 Francouzský islám

Islám je třeba chápat v jeho sociálně-kulturním aspektu stejně silně, jako v tom náboženském. Islám je náboženství, které je na území Francie praktikováno

přibližně sto let. Za tuto poměrně krátkou dobu se dynamicky rozvinul v druhé nejsilnější náboženství v zemi. Jaké je tedy jeho postavení v životě muslimů? Jaké místo má islám v žebříčku hodnot u čtyř generací Maghrebců, kteří žijí na území dnešní Francie? Jak islám vnímají zejména mladí lidé? Není to jednoduše uchopitelný problém. První imigranti přišli ze zemí svého původu a svou kulturu a náboženství si víceméně uchovali, i když je nepraktikovali veřejně. Až v době spojování rodin, tedy v sedmdesátých letech, dostává islám svou pravou podobu. Tito první muslimští imigranti mají před sebou velký úkol. Vystavět celou základnu nového náboženství. Proto jsou u nich zásady islámu velmi striktně dodržovány.

Jiné je to pak u následujících generací. Děti, které se narodili imigrantům již na území Francie, navštěvují francouzské školy, přijímají kromě kultury, ve které je vychovávají rodiče, také zásady kultury západoevropské. Je tedy pochopitelné, že ani jeden z těchto dvou systémů hodnot nemůže být naplňován bezesbytku. Člověk, který v soukromém domácím životě žije dle striktních zásad islámu a který ve veřejném životě je schopen se automaticky adaptovat na zcela opačný laický systém, je možná právem nazýván cizincem ve francouzské společnosti. U dalších generacích muslimů, kteří se již narodili ve Francii, najdeme ale i takové, pro které je islám odkazem jejich předků, odkazem, který je třeba udržovat a pěstovat dále. Tato skupina se jen těžko integruje do francouzské společnosti. Jsou to zejména ti věřící, kteří podporují extremistické projevy náboženství. Je třeba také zmínit, že pro muslimy není typické, že by se své víry zřekli a prohlásili se za nevěřící či ateisty. Ač mladí lidé jsou vzdělávání v demokratickém systému, kde má každý právo na svobodný výběr, kam se počítá také vyznání, návaznost na kulturu a náboženství svých otců je u muslimů natolik

silná, že i když nejsou praktikujícími muslimy a život bez přídomku „muslim“ by v západoevropské společnosti byl jednodušší, své víry se nevzdají.

Islámem ve Francii se podrobně zabývá Alice Charbonneau-Bloomfield ve své diplomové práci.²² Popisuje čtyři nejsilnější typy islámu, které muslimové ve Francii praktikují. První skupinu čítající přibližně 80 % praktikujících muslimů, představuje sekularizovaný islám. Pro druhou, třetí a současnou čtvrtou generaci Maghrebců islám více než náboženské zásady znamená identifikaci se s určitou kulturní skupinou. Dokazuje to fakt, že většina mladých lidí nepraktikuje hlavní zásady svého náboženství, jako je modlení se pětkrát denně, navštěvování mešity a čtení v Koránu, ale hojně dodržují ramadán a půst během něj, jedí jen halal potraviny, stejně jako ctí hlavní muslimské svátky. Hovoříme o pozitivní identifikaci se se skupinou. Z tohoto pohledu dnešní orientalisté hovoří o francouzském islámu - islam de France - spíše, než o islámu ve Francii - islam en France, jak tomu bylo ještě před dvaceti lety. Až do 80. let minulého století byl islám pro mladé generace Maghrebců vzešlých od původních imigrantů nepodstatný. V 80. letech došlo k hnutí mladých Arabů²³ bojujících za stejná práva ve společnosti jako mají jejich nemuslimští vrstevníci. V mladých lidech se začíná probouzet cit pro kulturu svých předků. V letech 2000 a 2001 provedli sociologové Khadija Mohsen-Finan a Vincent Geisser anketu u 494 žáků druhého stupně základní školy a gymnazistů na školách v Lille, Marseille a Montbéliard.

²² CHARBONNEAU-BLOOMFIELD, A. *L'islam en France, l'image au vécú*, Nice 2002. 147s. Diplomová práce na Centre International de formation européenne, Institut européen des hautes études internationales. Vedoucí práce Esther Zana. [online]. [cit. 2008-10-23]. Dostupné z: < <http://www.iehei.org/bibliotheque/AliceBLOOMFIELD.pdf> >

²³ V 80. letech přichází na trh práce první generace dětí rodičů imigrantů. Setkávají se s odmítnutím, neuznáním, proto v roce 1983 uskutečnili demonstrační pochod napříč Francií, čímž chtěli deklarovat, že ve Francii chtějí zůstat, začlenit se do společnosti a požadují proto stejné zacházení jako ostatní vrstevníci. První pochod byl velice úspěšně přijat francouzskou společností, druhý pochod další rok již takový úspěch nezaznamenal. Nicméně demonstrace vedla ke vzniku antirasovým a antidiskriminačních organizací, jako např. SOS Rasismus apod.

Mezi dotazovanými bylo 42 % muslimského vyznání. Anketa byla zaměřena na tři hlavní témata: vztah ke vzdělávací instituci, politickou socializaci a místo náboženství v žebříčku hodnot. Na otázku „Co Tě charakterizuje nejvíce?“ odpovědělo 33 % dotázaných muslimů, že právě náboženství, 11,4 % odpovědělo, že je to bydliště a 10,5 % uvedlo barvu pleti jako hlavní určující znak. Jen 4 % dětí nemuslimů uvedlo náboženství jako svou charakteristiku. Fakt, že třetina dětí uvedla náboženství jako hlavní činitel v jejich charakteristice, je třeba si vysvětlovat jako výsledek přijímání muslimského obyvatelstva rodilými Francouzi. Ti Maghrebce nejčastěji nazývají jako „Araby“, „muslimy“, „imigranty“ apod. Proto se tak mladí Maghrebci sami charakterizují. Nejde tady o skutečné praktikování víry, ale o přiřazení se k určité skupině. Je to důsledek negativního dopadu identifikace se s určitou skupinou.

Velká část dnešní mládeže prožívá svůj vztah k islámu vnitřně. To znamená, že sami studují nejrůznější náboženské texty a hledají pravou podstatu své víry. Nepotřebují k tomu žádného zprostředkovatele - hierarchie islámu je jiná, než u křesťanství; u muslimů nenajdeme ekvivalent katolického kněze. Tito mladí lidé si sami vytváří svůj subjektivní privátní postoj k tomu, v co věří. Jsou dokonce schopni říct, že některé pasáže Koránu jsou v dnešní společnosti zaostalé, neodpovídají potřebám současné moderní společnosti. Tento typ sekularizovaného islámu, typ otevřený a individualistický, je charakteristický pro zcela integrované jedince do francouzské společnosti.

Okrajová, nicméně velmi medializovaná, je skupina vyznávající ortodoxní islám. Společnosti je prezentována hrozba islamismu, tedy neakceptovatelná podoba islámu proto, že je neintegrovatelná do evropské společnosti. Jsou to vlastně proudy islámu, které prezentují nespokojenost se současným stavem

společnosti, kterou demokratickou nebo násilnou cestou chtějí změnit, samozřejmě ve prospěch islámu. Ve Francii se můžeme setkat se dvěma hnutími ortodoxního islámu a to je Tabligh a Salafisté. Obě tyto skupiny jsou podporovány ze zahraničí a ve Francii mají jen slabou základnu. Tabligh vznikl v Indii ve dvacátých letech dvacátého století a dnes je zakořeněn ve více než devadesáti zemích světa. Ve Francii oficiálně funguje od roku 1972. Propaguje jednoduchost a návrat k původním hodnotám islámu. Velice přesně se snaží imitovat život Muhammada, nejen v jeho myšlenkách, ale i ve způsobu života, jako je např. způsob oblékání. Hlavní důraz je kladen na práci a rozjímání ve skupině. Individualismus je potlačen. Směr Tabligh je praktikován zejména v chudých čtvrtích - banlieues, kde jsou koncentrováni sociálně slabší, méně vzdělaní lidé, kterým kolektivní duch dodává sebevědomí. Salafisté jsou misionářskou skupinou, jejímž cílem je reislamizace muslimů, kteří se nacházejí na scestí a to tak, že věřící muslimy absolutně oddělí od zbytku společnosti. Zbytek společnosti poté islamizuje dle svého učení. Jsou proti jakémukoliv začleňování do nemuslimské společnosti, stejně jako jsou proti potenciálnímu vlivu evropské společnosti. Se směrem Tabligh mají společné předčítání literárních antimodernistických textů, které podporují původní myšlenky islámu. Salafisté žijí jako salafové - průvodci proroka, které stoprocentně imitují. Necháávají si růst dlouhé vousy, nosí speciální oděv, nevychází bez siwaku - dřívka, kterého se užívá k čištění zubů. Rozdíl mezi oběma směry je ten, že Tabligh je zaměřen více na vnitřní pietní pojetí víry, kdežto Salafisté otevřeně a násilně kritizují společnost. Oba směry shodně nepodporují ve věřících osobní postoj k víře a společnosti, ale představují okolní společnost jako špatnou, protože nežije podle zásad islámu. Ani jeden proud ale není přísně radikální.

Je ale pravdou, že jak Tabligh, tak Salafisté mohou být předstupněm pro vstup k nějakému radikálnímu směru islámu. Co se týče radikálních projevů islámu ve Francii, můžeme říct, že jsou to skupinky velmi izolované, manipulované ze zahraničí. Napojení aktivních členů z ortodoxních skupin na radikální islám není dokázáno, i když není ani vyloučeno.

3.3 Muslimská kultura v kontextu francouzské společnosti

Život muslima je neodmyslitelně spjat s jeho vyznáním. Přece jen, jak šly generace dětí původních imigrantů, tedy lidí, kteří se již ve Francii narodili, chodili do francouzských škol, a tak se dostatečně integrovali do evropské společnosti a adaptovali se na způsob života v západní společnosti, přístup k víře a k původní kultuře se měnil. Jak jsem zmínila výše, způsob života prvních imigrantů nijak nedodržoval zásady islámu, ať už v jeho náboženské nebo kulturní podobě. V sedmdesátých letech minulého století, kdy došlo k boomu spojování rodin, začínají muslimové praktikovat stále silněji svůj způsob života, na který byli zvyklí. Ženy chodí zahaleny v šátcích, někdy nosí i burky, v ulicích se začínají objevovat halal obchody, dodržuje se také typická hierarchie rodiny, kde hlavní slovo má otec, popř. nejstarší syn. Muslimové se snaží shlukovat a vytváří tak specifická ghetta na okrajích velkých měst. Postupně také čelí sociálnímu tlaku, který sílí v určitých kulturně - historických momentech, jako byla íránská revoluce a nástup Chomejního k moci nebo 11. září 2001. V této kapitole se tak chci věnovat způsobu života muslimů ve Francii, kultuře bydlení, způsobu jídla a chování.

Kulturou bydlení muslimů se zabývá sociolog Atmane Aggoun ve svém článku ‚Voisins en France, bruit des retrouvailles et silence domestique‘.²⁴ Abychom mohli pochopit způsob bydlení muslimů ve Francii, měli bychom si říct, jak Maghrebcí žijí v zemích svého původu. Pro muslima je velice důležitá jeho rodina. Ta není limitovaná jen na nejbližší členy, jako je matka, otec a děti, ale je mnohem širší a velice často celá tato rodina žije pod jednou střechou. Země Maghrebu jsou typicky zemědělské, většina obyvatel žije na venkově, ve vesnicích. Vesničané tvoří početné skupiny navzájem provázané pevnými rodinnými svazky, proto život zde neodděluje rodinu a přátele od sousedů. Takhle vlastně ani neexistuje mezi obyvateli pojem soukromí. Vztahy mezi lidmi jsou natolik blízké a propojené, že děje-li se nějaká důležitá událost v jedné domácnosti, mobilizuje to celou vesnici. Lidé mají velice silnou potřebu demonstrovat účast při narození, svatbách, úmrtích druhých, protože se vlastně jedná o jednu velkou rodinu a pro její členy je vzájemné soucítění základem. Nesmíme si ale život na maghrebských vesnicích představovat jako bezproblémový. I zde dochází k sousedským šarvátkám a hádkám, nicméně je nutné mít na paměti, že muslimské soužití je založeno na silných přátelských vztazích, kde je nemyslitelná jakákoliv lhostejnost k druhým. Podstatou soužití mezi muslimy je fakt, že blízkost prostorová implikuje blízkost sociální.

Také rozhodnutí odstěhovat se do města, většinou jsou to mladí lidé, je založeno na rodinných nebo přátelských vztazích. Mladý člověk neodejde do města, kde nikoho nezná. Nejdříve vždy kontaktuje rodinného příslušníka, popř. přítele, který se o něj v jeho začátcích postará. Ve městech se tak setkáváme

²⁴ AGGOUN, A. Voisins en France et au Maghreb, bruit des retrouvailles et silence domestique. *Les Annales de la recherche urbaine*, září 2001, č. 90, s. 103-108.[online].[cit. 2009-02-24]. Dostupné z: < http://www.annalesdelarechercheurbaine.fr/IMG/pdf/Aggoun_ARU_90.pdf>

s „rodinnými“ čtvrtěmi. Lidé se shlukují podle dialektů, zvyků a regionů, ze kterých přišli. Způsobem soužití se městské čtvrti blíží způsobu života na vesnici.

Ve Francii se striktně odlišuje rodina a přátelé od sousedů. Každý, kdo není přítel nebo součást rodiny, je cizincem. A k těm mají Francouzi spíše chladné vztahy. Skutečnost, že se lidé, kteří se denně potkávají např. u poštovních schránek a zdraví se, navzájem neznají, je pro muslimy nepochopitelná a jen těžko přijatelná. Imigranti ze zemí Maghrebu, kteří přicházeli do Francie se s touto anonymitou mezi obyvateli téhož domu, téže čtvrti, smiřovali jen pomalu. Jak jsem zmínila výše, imigranti se ve Francii usazovali podle toho, kde měli příbuzné nebo přátele. Vytvářeli početné skupiny blízké si jazykem, kulturou a zvyky. Nadále udržují dost časté kontakty s ostatními Maghrebci a to i s těmi, kteří nepochází ze stejné země. Ostatní, ať rodilí Francouzi nebo cizinci a imigranti z jiných zemí žijící ve stejném domě či čtvrti, jsou pro ně neznámí, nekontaktují je.

Městská politika v 60. a 70. letech dvacátého století způsobila vytváření ghett těch skupin obyvatelstva, jejichž příjmy byly nižší než průměrná mzda. Tito lidé se začali usazovat v okrajových částech velkých měst jako je Paříž nebo Marseille, dnes nazývaných předměstí - banlieues, v tzv. HLM - habitation à loyer modéré – bydlení s upraveným nájmem. V podstatě se jedná o sídliště podobná těm v České republice, s tím rozdílem, že ve Francii se jedná jednoznačně o sociální byty. Sídliště samozřejmě přitáhla především sociálně slabší skupiny vzešlých z cizinců a imigrantů, pro které původně byla vystavěna, ale žijí zde i sociálně slabší rodiny rodilých Francouzů. HLM jsou většinou umístěna daleko od center měst, v industriálních nebo komerčních zónách. Atmosféra, která tam převládá, není nijak příjemná. Už jen prostý fakt, že někdo žije v HLM jej

odsunuje na okraj společnosti. Dojíždění za prací je většinou zdlouhavé a složité. Pro tato „cités“, jak se sídlištěm ve Francii říká, je typická právě izolovanost jejich obyvatel s ostatními obyvateli města. Tím, že na předměstích žijí především muslimové, najdeme zde mešity a modlitebny, muslimské halal obchody apod. Tím, že předměstí přitáhla především sociálně slabší skupiny populace, se z těchto zón staly nevyhledávané lokality, kde se koncentrují kriminalita a společensky nežádoucí jevy.

Dalším typickým rozdílem mezi muslimskou a francouzskou kulturou je kuchyně. Stravovací návyky muslimů popsala ve své práci „Adaptation à la diversité des cultures et des besoins. Diversité des cultures: à propos de l'alimentation maghrébine“ Martine Padilla.²⁵ Tématem se také zabývá studie „Première table ronde, Les rituels alimentaires des principales religions. Influencent-ils encore notre alimentation en France?“ od kolektivu autorů.²⁶ Pravá muslimská kuchyně je dosti tučná a složená převážně z červeného masa a omáček. Moderní francouzská kuchyně je naopak založená na vyváženosti stravy, je lehká, obsahující zejména ryby, bílé maso a spoustu zeleniny. Mladší muslimská generace přiznává, že dává přednost tomuto modernímu francouzskému trendu, starší generace si naopak uchovávají původní stravovací návyky. Muslimky často uvádí, že vaří dvě různá jídla, na francouzský způsob pro děti a mládež, protože je zdravější, a na arabský způsob pro dospělé, protože je chutnější a tradiční.

²⁵PADILLA, M. Adaptation à la diversité des cultures et des besoins. Diversité des cultures: à propos de l'alimentation maghrébine. *Institut Agronomique Méditerranéen de Montpellier* [online]. c2001. [cit. 2009-02-21]. Dostupné z: < http://www.iamm.fr/bn/pdf/publi/padilla-2001-alim_maghreb.pdf >.

²⁶ UNGER, G., DEUTSCH, E., FLANDRIN, J.-L., BRISBARRE, A.-M. Première table ronde. Les rituels alimentaires des principales religions. Influencent-ils encore notre alimentation en France?. *OCHA* [online]. c2005[cit. 2009-02-12]Dostupné z: < http://www.lemangeur-ocha.com/fileadmin/contenusocha/07-4-table_ronde.pdf >.

Jako téměř všechny oblasti života, i stravování vychází z Koránu. Korán přesně specifikuje to, co je halal, tedy přípustné, a to, co je haram, tedy nepřípustné. Mezi halal a haram je ještě celá řada věcí, které jsou sporné, tedy mašbúh, jejich konzumace je povolena jen v případě, že nebyl jasně prokázán škodlivý účinek, tedy bylo vyloučeno, že by byly haram. Zákaz konzumace se nevztahuje jen na to, co je nečisté, ale na vše, co není užitečné, tzn. na věci škodlivé. Zároveň je dovoleno vše, co je pro život užitečné. Nemyslí se tím striktně jen potraviny, ale vše, co se dostává do těla. Bůh, podle Koránu, muslimům dovolil konzumovat i to, co je zakázáno, pokud jsou tito v ohrožení života a haram je jediné, co by jim mohlo zachránit život. Korán zakazuje v první řadě konzumaci potravin živočišného původu: *A jsou vám zakázány zdechlina, krev, vepřové maso a to, co bylo zasvěceno jinému než Bohu, dále zvířata zardoušená či zabitá úderem, pádem či bodnutím rohu nebo zakousnutá divokou zvěří - kromě těch, jež jste očistili - a dále to, co bylo podřezáno na kamenech vztyčených...* ²⁷ Z rostlinné produkce je zakázáno víno a veškeré fermentované opojné nápoje, které jsou vyráběny z hroznů, datlí, ječmene, kukuřice a medu. Vše, co je opojné, je zakázáno, i kdyby to sloužilo jako medicína.

Islám připouští, že zvířatům byl vdechnut život a ten se musí vrátit ke stvořiteli, a proto člověku není připuštěno zvířata zabíjet. Nicméně, jsou vyčleněna zvířata, která člověk zabíjet smí pro následnou konzumaci. Jsou to některá mořská a některá suchozemská zvířata. Prorok řekl o moři: *Je vám dovoleno lovit v moři a mít z toho jídlo k užítku vám i pocestným...* ²⁸ Mořské ryby jsou halal, ať už byly uloveny živé nebo mrtvé. Výjimku tvoří velryby a žraloci. Mezi suchozemskými zvířaty je haram jedině prase, ač Korán nepodává

²⁷ Korán V, 3

²⁸ Korán V, 96

žádné bližší vysvětlení tohoto zákazu. Prase je všeobecně chápáno jako špinavé a tudíž pro tělo škodlivé. Ostatní dobytek, aby byl skutečně halal, musí být zabit podle určitých striktních pravidel. Tento rituál je založen na tom, že zvířecí oběť při porážce musí být co nejmenší, zvíře nesmí příliš trpět, jeho zabití proto musí být provedeno rychle. Krev a krevní sraženiny musí být z těla živočicha zcela vypuštěny. Při zabíjení zvířete musí být jeho hlava orientována ve směru k Mekce a před tím, než mu je podříznutá krční tepna, je pronesena formule - Alláhu akbar – Ve jménu Boha. Samotné vykonání rituálu ale nestačí. Takto získané halal maso se nesmí za žádnou cenu smísit s masem, které tímto způsobem připraveno nebylo.

Sehnat halal potraviny není ve Francii příliš těžké. V každém i menším městě najdeme muslimské obchody specializující se na halal sortiment. Takže i halal řeznictví. Jejich počet není přesně znám, ale jsou odhadovány mezi 1500 až 2000 v metropolitní Francii. Tato malá muslimská řeznictví uspokojují 80 % poptávky po halal masu. Muslimové nevěří velkým výrobcům, kteří halal potraviny nabízejí v obchodních řetězcích supermarketů právě proto, že není zaručen správný postup při porážce zvířete, a pak často dochází k promísení halal masa s jiným.

K základním stravovacím návykům patří také dodržování půstu během ramadánu. Po dobu jednoho měsíce nesmí muslimové od východu slunce do jeho západu konzumovat žádné jídlo, ani pití, zároveň se musí zdržet všech jiných požitků, které mu poskytuje pozemský život, tedy kouření, alkoholu, sexu, neměl by přičichávat k žádným vůním, apod. Na konci ramadánu je pak slaven největší muslimský svátek, Aïd el Kébir, kdy je zabíjena obětní ovce. Dodržování půstu a nepožívání vepřového jsou nejtypičtějšími znaky muslimské kultury. Jsou mnohem silnější než pití alkoholu, jak ukazuje následující tabulka.

Pro Maghrebce je porušení zákazu pití opojných látek menší tabu, než nedodržení půstu a konzumace nečistého vepřového.

Národnost	Stravovací rituály v %		
	Půst	Vepřové	Alkohol
Turci	70	70	58
Alžírčani	74	74	63
Maročani	84	77	69
Wolof (Senegalci, Mauretánii)	77	75	72
Mandé (Mali)	82	77	77

*Tabulka č.1 Dodržování některých stravovacích rituálů u muslimů žijících ve Francii (převzato z: CHARBONNEAU-BLOOMFIELD, A. *L'Islam en France, l'image au vécu*, Nice 2002. 147s. Diplomová práce na Centre International de formation européenne, Institut européen des hautes études internationales. Vedoucí práce Esther Zana [online]. [cit. 2008-10-23]. Dostupné z: < <http://www.iehei.org/bibliotheque/AliceBLOOMFIELD.pdf>>*

3.4 Muslimské organizace fungující na území Francie

Muslimskými organizacemi se podrobně zabývá ve své diplomové práci Alice Charbonneau-Bloomfield.²⁹ Muslimské organizace se začaly ve Francii rozšiřovat s masivnějším příchodem imigrantů, tzn. v šedesátých a více pak v sedmdesátých letech dvacátého století. Mezi lety 1969 až 1985 stoupl jejich počet z původních tří na 695.³⁰ Většina organizací má lokální působnost a zajišťuje kulturní a náboženský život komunity. Důležitější jsou ale organizace a asociace, které sdružují ty menší. Mají širší pole působnosti a zabývají se

²⁹ CHARBONNEAU-BLOOMFIELD, A. *L'Islam en France, l'image au vécu*, Nice 2002. 147s. Diplomová práce na Centre International de formation européenne, Institut européen des hautes études internationales. Vedoucí práce Esther Zana [online]. [cit. 2008-10-23]. Dostupné z: < <http://www.iehei.org/bibliotheque/AliceBLOOMFIELD.pdf>>

³⁰ Počet převzat z: tamtéž

zásadnějšími otázkami, jako např. řízení mešit a modliteben, produkce halal potravin, apod. Asociace tak hrají důležitou roli v životě imigrantů. Je to v podstatě první instance, se kterou muslim imigrant přichází do kontaktu. Kromě náboženských, vzdělávacích a kulturních akcí zprostředkovávají organizace kontakt mezi francouzským státem a muslimskou menšinou. Organizace, které zakládají dnešní mladí muslimové, mají trochu jiné poslání. Jejich cílem je reislamizace a propagace islámu.

Mezi dvě největší a nejdůležitější organizace patří L'Union des organisations islamiques en France, UOIF – Unie islámských organizací Francie a Fédération nationale des musulmans de France, FNMF – Národní federace francouzských muslimů. První zmiňovaná představuje francouzskou větev evropské muslimské organizace, založenou v roce 1983. Slučuje na 200 organizací a institucí, jako např. Jeunes musulmans de France – Mladí francouzští muslimové, Ligue française des femmes musulmanes – Francouzská liga muslimských žen, studentské organizace, apod. Spravuje na třicet mešit ve velkých městech, např. v Lille. Oficiálně není dotována žádnou jinou zahraniční organizací, její výdaje jsou zcela pokryty příspěvky členů, i když se udává, že více než desetina z rozpočtu pochází od soukromých sponzorů ze Středního Východu. UOIF se snaží soustředit organizace, které uchovávají a předávají tradiční hodnoty islámu. Často je kritizována za to, že je promaghrebsky orientovaná.³¹ Druhá zmiňovaná organizace, FNMF, byla založena v roce 1985 jako opoziční organizace k proalžírsky orientované Velké mešitě v Paříži. FNMF slučuje organizace, které jsou blízké marockým a tureckým muslimům. Propaguje spíše

³¹ Více informací na: <www.uoif-online.com>[cit. 2009-03-12]

umírněný islám. Spravuje některé menší mešity a modlitebny na předměstích Paříže a na východě Francie.³²

Další důležitou organizací je Institut musulman de la mosquée de Paris – Muslimský institut pařížské mešity. První snaha vystavět mešitu v Paříži byla už v roce 1895, nicméně stavba byla zahájena později. Mešita byla slavnostně otevřena 16. července 1926 za přítomnosti prezidenta republiky Doumerguea a marockého sultána Moulaye Youssefa. Postavena byla jako děkovné gesto Francie za pomoc Maghrebců v první světové válce. Zároveň tak bylo deklarováno francouzsko - marocké přátelství. Postupně se mešita dostala pod vliv alžírských muslimů, kde je i v současnosti. Jako vůbec první mešita na francouzském území a zároveň v současnosti největší, má speciální pravomoci, spravuje na 200 modliteben a 150 immamů. Hlavním cílem Institutu je *zajistit správné pochopení islámu, jako otevřeného a tolerantního náboženství, náboženství přátelského a podporujícího a náboženství poskytujícího útěchu před lidským utrpením a zmatkem.*³³

Hierarchie islámu není shodná s katolickou. Neexistuje zde jeden hlavní normativní představitel, který by reprezentoval snahy a cíle všech muslimů. Roztříštěnost organizací a nejednotnost v islámských směrech představuje hlavní problém v komunikaci mezi představiteli státu a muslimské menšiny. Od osmdesátých let minulého století se tak francouzská vláda snaží najít zástupce muslimů, který by představoval zprostředkovatele v otázkách spojených s vykonáváním muslimského vyznání. V roce 1990 proto vzniká Conseil de

³² Více informací na: <<http://www.portail-religion.com/FR/dossier/islam/pratique/institutions/FNMF/FNMF.php>>[2009-03-12]

³³ L'Institut Musulman de la Mosquée de Paris se propose d'assurer la juste compréhension de l'islam, religion d'ouverture et de tolérance, religion de fraternité et de soutien, religion de la consolation devant la souffrance humaine et le désarroi. Citováno z: <<http://www.mosquee-de-paris.org/spip.php?rubrique26>> [cit. 2009-03-12]

réflexion sur l'islam en France, CORIF – Rada pro reflexi nad islámem ve Francii. CORIF je ale pouze konzultačním orgánem bez pravomoci rozhodování. Právě tento fakt vedl k jejímu zrušení v roce 1992. O sedm let později ministr vnitra Jean Pierre Chevènement rozhodl o otevření diskuse nad založením nové zprostředkovatelské organizace, která by nesla jméno Conseil français du culte musulman, CFCM – Francouzská rada pro muslimskou víru. Nedlouho poté je podepsána deklarace, kterou se zavazují všichni členové CFCM, tedy řídící šesti největších mešit, šesti největších muslimských organizací a šest „kvalifikovaných osob“, ke spolupráci s Francouzskou republikou. Byly naplánovány volby do rady, která by byla sestavena z vedoucích muslimských oficiálních organizací a počet členů by byl určen poměrně dle jejich velikosti. Celou věc urychlil teroristický útok z 11. září 2001. Proti se ale postavili zástupci menších muslimských organizací, které by se svou velikostí do CFCM nedostaly a byly tak postaveny mimo rozhodování. Zároveň tito zástupci poukázali na to, že do Rady by se dostali pouze vedoucí velkých mešit, kteří praktikují ortodoxnější islám, zatímco většina muslimského obyvatelstva vyznává islám sekularizovaný. Zasluhou nového ministra vnitra Nicolase Sarkozyho byla CFCM 2. května 2003 oficiálně vytvořena. První volby se konaly v červnu téhož roku, ty poslední pak v červnu 2008, které vyhrála marocká asociace. CFCM tedy představuje zástupný orgán islámu ve Francii. Jeho hlavním úkolem je bránit muslimské zájmy ve Francii, organizovat a podporovat výměnu informací mezi jednotlivými modlitebnami a mešitami, podporovat dialog mezi náboženstvími a reprezentovat zájmy muslimů u veřejné moci.

4 ISLÁM VE FRANCOUZSKÉM ŠKOLSTVÍ

Děti imigrantů, stejně jako děti cizinců, navštěvují francouzské školy. Je třeba si na tomto místě znovu připomenout jeden nesporný fakt, že většina dětí rodičů imigrantů se narodila na území Francie a často už rodičům s francouzským občanstvím. Jsou to děti, které vyrůstají vedle dětí rodilých Francouzů, které nikdy nepoznali jinou zemi, než je Francie. V rodině se jim sice dostává muslimských vzorců chování, stejně jako kultura, ve které žijí, je přibližná té maghrebské. Přesto tyto děti vyrůstají ve Francii a za své přijaly také francouzské vzorce chování. Ani francouzština jim nedělá problém. Pro francouzské školství děti imigrantů nepředstavují tudíž zásadní problém. Problémem jsou děti maghrebského původu, které pocházejí ze sociálně slabších rodin žijících v nechvalně slavných banlieues – předměstích, kde je koncentrována kriminalita mládeže a jiné společenské negativní jevy. Tito mladí lidé neberou vzdělání jako hodnotu. Problém s touto skupinou žáků a studentů není spojen s jejich původem, nebo vyznáním, ale se sociálním postavením. Francouzské školství má speciální přístup k dětem cizinců, kteří do země přicházejí, aby se zde usadili, nejsou integrováni, nemají proto zautomatizované některé západoevropské hodnoty a především jejich jazykové schopnosti neodpovídají úrovni, která je potřebná pro docházku do francouzské školy.

Je třeba si také osvětlit, proč, když přijde řeč na francouzské školství, se mluví zejména o integraci Maghrebců. Není to jen proto, že islám je módní záležitostí, ale zejména je to z důvodu toho, že ve Francii téměř neexistují muslimské soukromé školy, tudíž téměř všichni mladí Maghrebci se dostávají do státních škol. Toto silné vyznání, tak odlišné od západoevropské kultury, je třeba určitým způsobem integrovat a právně opatřit. Situace je jiná u jiných vyznání,

např. židé mají ve Francii spoustu soukromých škol. Rodiče proto raději zapíší své děti tam, problém vyznání se vůbec neřeší, děti dostávají výuku v původním jazyce, ve škole mohou vykonávat své náboženství, apod. Vše je o to složitější, že islám představuje druhé nejsilnější náboženství, které je ve Francii vyznáváno, a tak počet dětí maghrebského původu mnohonásobně převyšuje děti jiného než katolického vyznání.

Přesto ale integrace dětí vyznávajících jiná náboženství způsobila v historii ne jeden problém. V této kapitole bych se proto chtěla zaměřit na dopady imigrace muslimů na francouzský školský systém, integraci dětí z přistěhovaleckých rodin a na problémy, které francouzský multikulturalismus způsobuje ve školství. Velice diskutované jsou zejména otázky oblékání, stravování, školního harmonogramu, aktivit a náplně vyučování.

4.1 Francouzský školský systém a jeho základní principy

Podrobné informace o systému vzdělávání můžeme najít na webových stránkách francouzského ministerstva školství, odkud jsem také já čerpala základní principy a dělení škol. Informace jsou dostupné ze zdroje, který uvádím v poznámkách pod čarou.³⁴

Podle zákona z roku 1882, jehož autorem je Jules Ferry, tehdejší ministr školství, je základní vzdělávání bezplatné, tím pádem povinné pro všechny a laické, tzn. nepodléhá žádné církvi. Povinnost školní docházky se nevztahuje bezpodmínečně na docházení do školy jako takové. Vzdělávání může probíhat také doma. Zároveň musí probíhat v souladu se zásadami republikánského zřízení

³⁴ *Le système éducatif* [online]. c2006, [cit.2009-03-13]. Dostupné z: <<http://www.education.gouv.fr/pid8/le-systeme-educatif.html>>

a musí předávat jeho hodnoty a ideje dětem. Od roku 1959 je povinné pro všechny od šesti do šestnácti let. Systém vzdělávání je složen ze státních, soukromých a domácích škol.

Mateřská škola není povinná, je určená dětem od dvou, resp. tří do šesti let. Dělí se na tři stupně dle věku, na malý, střední a pokročilý – petite, moyenne, grande section. Některé školky nabízejí své služby v omezené míře pro děti už od dvou let, jedná se především o děti ze sociálně znevýhodněných rodin a rodin učitelů. Od tří let jsou pak všechny děti, jejichž rodiče o to požádají, do školky přijaty. Školka se snaží rozvíjet osobnost dítěte, jeho schopnosti a dovednosti tak, aby nástup do školy byl co nejpohodlnější a pokud možno bezproblémový.

Základní škola je povinná pro děti od šesti do jedenácti let. Dítě nastupuje do přípravného kurzu – cours préparatoire, tedy první třídy, v září toho roku, kdy dosáhne šesti let. Děje se tak podle spádového systému, tzn. nastoupí do školy ve školském obvodu dle svého bydliště. Rodiče ale často využívají možnosti výjimky a zapisují své děti i na školy mimo svůj obvod. Během první třídy se učí psát, počítat a číst. V dalších třídách jsou pak rozvíjeny znalosti o světě, Francii, historii, zeměpisu, přírodních vědách, technické výchovy. Stupeň základního vzdělávání končí po páté třídě.

Střední stupeň školského systému probíhá ve dvou úrovních. Nejprve je to collège, jednotná škola, kde jsou přijímáni všichni žáci na dobu čtyř let. Následuje úroveň gymnázia – lycée, nebo všeobecné střední školy. Povinná školní docházka probíhá ve Francii do 16 let. Po absolvování collège je většině žáků 15 let, jsou proto povinni se zapsat na další studijní obor v trvání min. jednoho roku, což jim umožní získání diplomu, ať profesionálního v určitém praktickém oboru, nebo jiného, popř. maturity, pokud se zapíší na lycée. Collège je strukturovaná do čtyř

tříd, sestavených sestupně, tzn. žák nastoupí do šesté třídy a postupně se dostává do páté, čtvrté a končí ve třetí třídě. Cílem je jednak sociální integrace žáků, jednak studijní úspěch. Šestá třída představuje pozorovací stupeň pro sekundární vzdělávání, během páté a čtvrté třídy jsou prohlubovány vědomosti získané na nižším stupni školy a ve třetí třídě se vzdělávání diferencuje podle výběru žáků na všeobecný směr nebo technologický. Oba směry žákům nabízejí stejné možnosti uplatnění se po absolvování collège; liší se metodami a pomocí poskytovanou učiteli žákům. Ve všeobecném sekundárním vzdělávání mají vyučované předměty umožnit rozvoj logického myšlení, zvládnutí vyjadřovacích prostředků a vytvoření návyku samostatné práce. V technologických třídách se na práci podílejí učitelé, kteří zprostředkovávají poznatky žákům pomocí technických a technologických projektů.

Po absolvování collège mají žáci tři možnosti. Nastoupit na všeobecné nebo technologické lyceum – lycée d'enseignement général, lycée d'enseignement technologique (LG, LT), nebo profesní lyceum – lycée professionnel (LP) anebo nastoupit do ročníku vedoucího k osvědčení o profesní způsobilosti (CAP). LG a LT poskytují tříleté studium, které směřuje k získání všeobecné nebo technické maturity nebo diplomu technika - brevet de technicien. Do lyceí jsou začleněny také dvě pomaturitní třídy, které připravují na studium na vyšších školách. LP je typ školy, který během dvou let připravuje studenty na získání profesní maturity nebo diplomu profesních studií – brevet d'études professionnelles, BEP. Oba typy ukončení studia vedou k zařazení do praktického života, k výkonu nějakého praktického povolání. Profesní maturita poskytuje navíc možnost nastoupit na univerzitu. Roční studium vedoucí k osvědčení o profesní způsobilosti je v podstatě výuční program v praktické profesi.

Vysokoškolské studium poskytuje široké spektrum institucí, které odpovídají postsekundárnímu vzdělávání. Jsou to zejména univerzity, které umožňují vzdělání všem žákům majících maturitu bez další selekce, s výjimkou farmaceutických a medicínských oborů, a které trvají tři a více let. Poté se jedná o instituty, které spadají pod různá ministerstva či univerzity a poskytují studium s odborným zaměřením v krátkodobém nebo dlouhodobém cyklu. Krátkodobý se zaměřuje na přípravu v oblasti techniky, zdravotnictví a obchodu, dlouhodobý je shodný s univerzitním studiem. Výběr studentů ke studiu na institutu probíhá před komisí, kde jsou posuzovány dosavadní výsledky studenta, popř. projekt, který si student mající maturitu k tomuto účelu připravil.

Mimo veřejnou síť škol existuje samozřejmě síť soukromá. Soukromé školy se dělí na ty, které mají se státem smlouvu a stát je tak do určité míry finančně podporuje a do vzdělávání může zasahovat, na druhou stranu diplomy získané na takovém typu školy jsou relevantní na státních školách. Dále existují školy, které smlouvu se státem nemají, stát je tedy nijak nepodporuje a ani do vzdělávání nezasahuje. Diplomy získané na tomto typu školy nemusí být oficiálně uplatnitelné. Všechny soukromé školy vybírají školné. Jsou zřizovány nejčastěji církví – nejvíce škol je katolických.

4.2 Problémové oblasti integrace Maghrebů do francouzské školy

Jak je popsáno v dřívějších kapitolách, muslimské vyznání udržuje jistá pravidla týkající se stravování. Mezi tzv. haram potraviny, tedy ty, které se jíst nesmí, patří vepřové maso. Každá škola disponuje svou jídelnou. V souladu s laicizací francouzských škol neexistují žádná závazná pravidla týkající se

stravování dětí podle náboženských nebo kulturních zásad. Přesto zohledňování stravovacích návyků jiných kultur je známkou respektu celku. Školní jídelny ve většině případů uspokojují požadavek na jídla „bez vepřového“, pokud o to požádají sami rodiče. Jídlo je pak doplněno o jiný zdroj proteinů, než je vepřové maso. „Substituční jídla“ jsou charakteristická pro školy nacházející se na okrajových částech velkých měst, kde je silná koncentrace muslimů. Vaření jídel „bez vepřového“ je typické přibližně pro polovinu škol, jak uvádí výroční zpráva Rady pro integraci.³⁵ Problémem ale je, že pokud škola reaguje na přání rodičů muslimů, měla by reagovat na přání rodičů židů apod., tedy vařit několik druhů jídel – halal, košér, atd., což není v jejich možnostech. Spousta škol proto předchází takovému problému tím, že vydá zprávu o nerespektování stravovacích rituálů různých náboženství. Rodiče se sice bouří a protestují, nicméně vzhledem k tomu, že neexistuje žádné závazné ministerské nařízení, je postup škol absolutně správný.

Školní rytmus, nebo-li školní harmonogram, je přizpůsoben evropskému kalendáři a respektuje francouzské svátky. Většina francouzských svátků je založena na svátcích katolických, od kterých se pak odvíjí dny volna. Svátky jiných náboženství nejsou v evropském kalendáři zahrnuty a nejsou úřady ani veřejnými institucemi oficiálně respektovány. Přesto v tyto dny školy omlouvají absenci žáků s jiným, než katolickým vyznáním, dokonce je doporučeno vyhybat se ve dny velkých svátků zkoušení a psaní testů. Muslimové stále více slaví své náboženské svátky právě jako projev identifikace se s vlastní kulturou. Škola se tak dostává do pozice, kdy ač ze zákona laická, respektuje stále masivněji

³⁵Výroční zpráva *L'Islam dans la République*, Paris: Haut Conseil à l'Intégration, 2000[online]. c1996, [cit 2008-09-30]. Dostupné z: <<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/014000017/0000.pdf>>

náboženské svátky a zviditelňuje náboženství. V den největšího muslimského svátku Aïd-el-Kebir v roce 1999 došlo na collège Edgar Quinet v centru Marseille k tomu, že z 650 žáků jich do školy přišlo pouze 32.³⁶ Žádná opatření nejsou přijata ani pro uctívání ramadánu, tedy měsíčního půstu. Většina škol je však tolerantní k faktu, že v této době jsou žáci unavenější, jejich rytmus je pomalejší, pozornost upadá a školní výsledky se proto zhoršují.

Velkou obtíž způsobuje náplň vyučování a některých školních aktivit. Samotná existence mixovaných tříd, kde jsou chlapci i dívky v jedné třídě, je pro muslimy nezvyklé. Rodiče mnohých dívek protestují proti tělesné výchově, kde nejen, že jsou obě pohlaví dohromady, ale dívky jsou víceméně nucené odhalovat některé části těla, které jinak mají být neustále zahaleny. Často se stává, že rodiče nepustí svou dceru např. na kurz plavání. Ožehavými předměty jsou také filozofie, biologie, historie a zeměpis. Laický zákon z roku 2004, o kterém se podrobněji zmíním v další podkapitole, zakazuje zviditelňování a prosazování jednotlivých náboženství. Škola musí být neutrální. Ve vzdělávacím programu jsou ale místa, která se jiných kultur a tedy i náboženství dotýkají. Žáci a studenti se samozřejmě učí o různých světových náboženstvích a kulturách, avšak z rozhovoru s francouzskou lektorkou, která sama učila na škole v banlieue vyplynulo, že témata jako imigrace, apod. nejsou ve škole probírána. V rámci zeměpisu a demografie se žáci učí o skladbě francouzského obyvatelstva, ale dále se problémem nezabývají. Stejně v rámci výuky dějepisu si naznačí hlavní data kolonizace a dekolonizace, ale souvislosti a podrobnější informace probírány nejsou. Škola se tak sama vyhýbá problémům, které by mohly nastat, především

³⁶ Výroční zpráva *L'Islam dans la République*, Paris: Haut Conseil à l'Intégration, 2000[online]. c1996, [cit 2008-09-30]. Dostupné z: <<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/014000017/0000.pdf>>

ze strany rodičů, kdyby napadala všeobecně přijímaná dogmata muslimského vyznání.

Zásady oblékání ve škole jsou problémem největším. Na první pohled jasně přiřazují jednotlivce k určité skupině. Pokud si někteří chlapci chtějí nechat narůst vous, jakožto znak identifikace s muslimskou komunitou, je to věc, která se dá tolerovat, neboť neznamena takovou odlišnost vůči společenské normě. Pokud ale dívka chce respektovat své náboženství a do školy přijde zahalená, vedení školy se dostává do nelehké situace. Většina dívek a žen nosí šátek tak, aby jim zahalil vlasy a uši. Jenomže ortodoxnější přístup vyžaduje zakrývat celý obličej kromě očí, tedy vedle vlasů a uší také tvář a krk. Šátek tudíž představuje delikátní rozpor mezi laickým přístupem francouzské školy a respektováním odlišného vyznání a kultury. Právě muslimský šátek a aféra, která se kolem něj rozpoutala, odstartovaly celonárodní debatu nad otázkou jeho nošení nebo zakázání. Po deseti letech dramatických událostí a vydávání nedostačujících vládních nařízení byl schválen stručný, nicméně velice zásadní laický zákon z roku 2004.

První šátková aféra začala v roce 1989 na gymnáziu na pařížském předměstí v Creil, kde tři dívky odmítly, přes zákaz ředitele, nosit muslimský šátek, načež musely školu opustit. Akt, který pro porušení principu laicity zmobilizoval celou Francii. Okamžitě se otevřela debata nad tím, zda šátek nosit nebo nenosit a tedy, zda škola má praktikovat laicismus otevřený nebo naopak zásady neutrality vůči náboženstvím dodržovat striktně. S problémem nošení, resp. nenošení šátku, jsou spojeny další ožehavé otázky, např. náboženská neutralita státu, úloha škol, problémy na předměstích, postavení „národního státu“ vzhledem k imigraci a přistěhovalcům a sociální statut ženy. Ministr školství svolal zasedání Státní rady, aby vyjádřila své stanovisko k vzniklé situaci. Rada tak učinila

v listopadu 1989 následovně: žáci a studenti mají právo nosit náboženské symboly na půdě školy, nicméně tato svoboda je omezena. Samotné užívání náboženských symbolů ve škole není v rozporu s laickým přístupem, naopak navazuje na právo svobodného vyznání. Ale v momentě, kdy těchto náboženských znaků bude zneužito individuálně nebo kolektivně k propagandě, k narušování vyučovacího procesu, nebo jejich nošení a užívání bude zdravotně nebezpečné, je možné jejich užití zakázat.³⁷ Vyjádření ale v podstatě nic oficiálně nestanovilo. Nadále byla ponechána veškerá pravomoc v rukou ředitelů škol, kteří měli rozhodnout, zda se v daném případě jedná nebo nejedná o propagandu náboženství.

Druhá šátková aféra vypukla chvíli po té první, v lednu 1990, kdy opět tři dívky byly vyloučeny ze školy proto, že nerespektovaly nařízení ředitele školy. Po tomto momentu se zvedla vlna demonstrací, některá gymnázia vstoupila do stávků. Rodiče jedné z dívek vyloučené z Creil dokonce podali žalobu na ředitele školy. Výsledkem byl oběžník z roku 1994, kde byly rozdělovány náboženské symboly na diskrétní, které se ve školách nosit mohly, a ostentativní, mezi něž patří také šátek, jejichž nošení bylo zakázáno. Mezi lety 1994 a 2003 bylo z veřejných škol vyloučeno přibližně sto dívek. Více než polovina vyloučení byla soudně anulována.

4.3 Laický zákon z roku 2004

Dne 15. března 2004 vešel v platnost zákon, který v rámci principu laicity, omezuje nošení znaků nebo oblečení manifestující příslušnost k nějakému náboženství ve školách, collège a na veřejných gymnáziích – loi encadrant, en

³⁷ Celý text vyjádření je dostupný online ve francouzském znění na: http://www.conseil-etat.fr/ce/missio/index_mi_cg03_01.shtml, [cit.2009-03-16]

application du principe de laïcité, le port de signes et de tenues manifestant une appartenance religieuse dans les écoles, collèges et lycées publics.³⁸

První článek zákona, jehož přesné znění uvádím v poznámkách pod čarou³⁹, stanovuje následující: *Na veřejných základních školách, collèges a gymnáziích je zakázáno nošení symbolů a oblečení, kterými žáci a studenti ostentativně manifestují příslušnost k nějakému náboženství.* Ostentativní náboženské symboly zahrnují nejen islámský šátek, ale i židovskou jarmulku, křesťanský křížek, apod. Oběžník, který byl následně vydán, nicméně povoluje nošení diskrétních znaků, např. malé křížky, malé Davidovy hvězdy, Fatminu dlaň, atd., ale jejich velikost neupřesňuje. V případě nerespektování nařízení zákona žáky je zahájeno disciplinární řízení, jemuž předchází jednání za účasti vedení školy, rodičů a zástupců regionální církevní obce.

Interpretace zákona není ovšem zcela jasná. Neuvádí například, zda se zákon vztahuje na rodiče dětí, kteří se na půdě školy pohybují v rámci mimoškolních aktivit. Dle vyjádření Senátu by rodiče ve vlastním zájmu předávání pozitivního příkladu dětem měli respektovat neutralitu školního prostředí k náboženskému vyznání a neměli by tudíž nosit do školy žádné symboly ani oblečení, které demonstrují příklonnost k jakémukoliv náboženství. Stejně tak není jasná aplikace zákona na univerzitách. Některé univerzity nepřijímají zahalené studentky, jiné ano.

³⁸ *Loi n°2004-228 du 15 mars 2004 encadrant, en application du principe de laïcité, le port de signes ou de tenues manifestant une appartenance religieuse dans les écoles, collèges et lycées publics.* (JO n° 65 du 17 mars 2004). [online]. [cit. 2009-03-16]. Dostupné z: <www.legifrance.gouv.fr>.

³⁹ *Dans les écoles, les collèges et les lycées publics, le port de signes ou tenues par lesquels les élèves manifestent ostensiblement une appartenance religieuse est interdit.* Citováno: *Loi n°2004-228 du 15 mars 2004 encadrant, en application du principe de laïcité, le port de signes ou de tenues manifestant une appartenance religieuse dans les écoles, collèges et lycées publics.* (JO n° 65 du 17 mars 2004). [online]. [cit. 2009-03-16]. Dostupné z: <www.legifrance.gouv.fr>.

Zákon vyznívá v souladu s ústavním právem na svobodu vyznání. Právě laicita, nebo-li neutralita veřejných státních škol a tudíž neprotěžování jednoho vyznání vůči jinému, je znakem respektu všech náboženství jako celku. Deklaruje se tak národní jednota a uznání společných hodnot. Zákon také představuje princip „chceme žít spolu – vouloir-vivre-ensemble“ tím, že předává řadu z hlavních republikánských zásad, tedy respekt všech lidí a jejich osobností a potlačení jakékoliv komunitarismu, spolu se zásadou rovnosti všech, mužů i žen, bez rozdílu vyznání. Právě škola je prostředkem, jak tyto zásady vštípit do podvědomí lidí a to od nejtělejšího věku, jak je pěstovat a dále prohlubovat. Proto se stát snaží dbát na to, aby ve státních a veřejných školách bylo dodržováno pravidlo nedávat na odiv náboženské symboly. Škola je místem rovnosti a respektu každého jednotlivce.

Náboženská neutralita jde ruku v ruce s bojem proti rasismu, sexismu a všem formám násilí vykonávaných na jednotlivcích, vztahujících se k jejich náboženské nebo etnické příslušnosti. Každá pomluva nebo chování, které druhého uráží na základě národnosti, náboženství, fyzické podoby, bude potrestána. Zákon proto nesmí být chápán ve smyslu zakazování projevoování vlastního vyznání, ale jako prostředek k eliminaci rasistického chování. Viditelné náboženské symboly a oblečení jsou hlavním faktorem určujícím příslušnost k nějaké etnické či jiné skupině, člověk se jejich užíváním okamžitě nechává poznat a dává tak možnost druhým k rasistickým útokům. Tím, že zákon zakazuje jejich nošení na státní škole, snižuje riziko podobných incidentů.

Jelikož nesnášenlivost a předsudky pramení z nevědomosti, laicismus předpokládá také lepší vzájemné poznávání se, zahrnující i otázky náboženství. Proto veškeré vzdělávání by mělo vést k takovému poznání, aby všechny projevy

netolerance vymizely. Předměty jako občanská výchova na collège nebo občanská, právní a sociální výchova na lycée mají privilegované postavení v předávání takového vzdělání. Jejich cílem je prohlubovat a vylepšovat vzájemnou toleranci a snášenlivost. Zmiňované otázky náboženství by měly být probírány natolik jasně a efektivně, aby výše stanoveného cíle bylo dosaženo. Proto se předpokládá propojenost a návaznost vyučovacích předmětů, např. francouzštiny, dějepisu, zeměpisu a samozřejmě občanské výchovy, které mají studentům pomoci při pochopení vlastní kultury, nacházení podobností a odlišností od jiných a objasnit tak chod současného světa.

4.4 Dokumenty národního vzdělávacího programu týkající se vzdělávání dětí imigrantů a cizinců

Jedním z hlavních dokumentů národního vzdělávání je „Le Socle commun des connaissances et des compétences“⁴⁰, který v sobě zahrnuje hlavní hodnoty, vědomosti, schopnosti a dovednosti, které předává veřejná státní škola a které jsou závazné pro povinnou školní docházku. Jejich získání je cílem vzdělávání, umožňují každému jednotlivci nejen úspěšné dokončení vzdělávání, ale také následné rozvíjení osobnosti, budování profesní i osobní budoucnosti, stejně jako úspěšně zařazení do společnosti. Rozdělen je do sedmi hlavních oblastí sestavených jako soubor základních znalostí a dovedností, které jsou aplikovatelné a využitelné v různé podobě po celý život. Dále se zabývám oblastmi dokumentu, které se nějakým způsobem dotýkají multikulturality, tedy

⁴⁰ *Le socle commun des connaissances et des compétences*. [online]. c2006 [cit 2009-03-30]. Dostupné z: <<http://www.education.gouv.fr/cid2770/le-socle-commun-de-connaissances-et-de-competences.html>>.

přispívají k vytváření pozitivních postojů jednotlivce k celku, představujícím se v celé jeho rozmanitosti.

V oblasti ‚La Culture Humaniste‘ se žák učí přistupovat k realitě různorodé lidské společnosti, vytvářet si vlastní názor, hodnotit názory ostatních, rozvíjí svou emoční a estetickou stránku. Analýzou a interpretací textů a literárních děl se seznamuje se základními humanistickými myšlenkami a postoji a poznává tak sám sebe. Osvojením si základních znalostí se žák připravuje na život v občanské společnosti, přijímá vzorce kultury, ve které žije, a otevírá se světu. Základní znalosti týkající se vlastního státu, Evropy a světa získává v oblasti zeměpisu, analogicky získává znalosti v oblasti historie, dále jsou to znalosti z oblasti vlastní kultury a světových kultur, zároveň se seznamuje s jednotností a komplexností okolního světa. Informace získává především četbou důležitých textů - Bible, Korán, Ústava, studiem základních lidských práv, apod.

Oblast ‚Les Compétences sociales et civiques‘ se zaměřuje na předávání vědomostí, dovedností a schopností v oblasti sociální a občanské. Jedná se o vědomosti, dovednosti a schopnosti vedoucí ke zdárnému zařazení se do společnosti, přijetí zodpovědnosti za své chování, zařazení se do profesního života, uvědomění si své vlastní svobody s ohledem na práva druhých a odmítnutí veškerých forem násilí. Zároveň jde o budování pocitu sounáležitosti k vlastnímu národu a státu, k Evropské unii v souladu s principem respektování práv druhých. Oblast je rozdělena do dvou částí – život ve společnosti a příprava na život občana – vivre en société, se préparer à sa vie de citoyen. Cílem výchovy k životu ve společnosti je, aby se žák zdárně zařadil do kolektivu, osvojil si metody práce ve skupině, naučil se poznávat a vyjadřovat své vlastní pocity a názory a respektoval toto právo u druhých, naučil se respektovat druhé pohlaví, soukromí své i druhých

a přijal názor, že nikdo nemůže existovat bez druhých. Cílem přípravy žáka na život coby občana je zejména pochopení principu demokracie a jejich institucí, stejně jako pochopení fungování republikánského zřízení. Základním zdrojem informací jsou demokratická ústava, Deklarace práv člověka a občana, Mezinárodní úmluva o právech dítěte, apod.

Velice zajímavým počinem na státních školách pro děti cizinců a imigrantů je program výuky původních jazyků a kultur – enseignement des langues et des cultures d'origines, ELCO - zařazený do výuky od roku 1973.⁴¹ Program vznikl na základě uzavření bilaterálních smluv mezi Francií a některými zeměmi emigrace do Francie - s Tunisem v roce 1974, Marokem v roce 1975 a Alžírem v roce 1981. Základním cílem ELCO je napomoci dětem cizinců a imigrantů rychle se zařadit do tříd francouzských škol, aniž by došlo k přerušení styku s původním jazykem a kulturou. Zároveň se tak posiluje následná možnost návratu do země původu. Aktuálním cílem je především dodat hodnotu studiu původního jazyka a kultury dětí a snažit se tak o jejich lepší zvládnutí lingvistických kompetencí a školních výsledků. Mimo tuto činnost ELCO působí jako prostředník mezi školou a rodiči. Kurzy ELCO jsou vedeny především na základní škole s časovou dotací tři hodiny týdně buď zařazeny přímo do výukového programu základní školy – v rámci výuky živých jazyků, např. portugalština či italština, nebo mimo školní výuku, pak jde o „zájmový kroužek“. Kurz je financován po formální stránce zemí původu dětí, prostory pro výuku, stejně jako učitelé, i když původem ze zemí emigrace, jsou naopak zajišťováni

⁴¹Aktuální oběžník upravující výuku ELCO je *Circulaire DGESCO A1-1 n° 2008-0388 du 8 septembre 2008* [online]. [cit. 2009-03-30]. Dostupné z: <http://www.ac-nancy-metz.fr/casnav/elco/docs_elco/elco_circulaire_08-09.pdf>

francouzským školstvím. Kurz je nabídnut rodičům dětí cizinců formou dotazníku. Přihlásí-li se do kurzu min. 15 dětí, může být otevřen.

Nárůst počtu dělníků z Alžíru v 60. a 70. letech minulého století a početná imigrace založená na rodinném spojování ve druhé polovině 70. let přinesli silnou přítomnost dětí arabského původu ve francouzských školách a tedy i potřebu vyučovat arabštinu a arabskou kulturu v rámci ELCO.⁴² Kurz se začal nabízet od roku 1982. Jazyk, stejně jako reálie arabsky mluvících zemí, mohou být vyučovány v rámci kurzu v časové dotaci min. tři hodiny týdně přímo v době školní výuky ráno a brzy odpoledne, pokud to počet žáků a možnosti třídy umožňují. Výuku zajišťují rodilí mluvčí z Alžíru, kteří tvoří součást pedagogického sboru francouzské školy. Učebnice, osnovy a jiné materiální záležitosti pro výuku jsou poskytovány a financovány alžírskou vládou. Jestliže je výuka arabštiny a arabské kultury zařazena do běžné výuky, žáci jsou z tohoto předmětu zkoušeni úplně stejně, jako z ostatních předmětů. Školní inspekce každý rok sepíše zprávu určenou ministru školství, která bude obsahovat přesný počet žáků původem z Alžíru, kteří se na kurz zapíší a absolvují jej v rámci běžné výuky, dále přinese analýzu podmínek, ve kterých výuka probíhá, spolu s jejími výsledky a nakonec také bude obsahovat návrhy modifikace pro příští rok.

Vzhledem k tomu, že francouzská veřejná škola musí být nábožensky neutrální, není možné zviditelňovat praktiky jednotlivých náboženství. Škola je místem, kde jakákoliv multikulturalita je ponechána stranou. Během povinné školní docházky žák absolvuje mj. kurz výchovy k občanství, která rozvíjí jeho

⁴² *Enseignement de la langue et de la civilisation arabes aux enfants algériens fréquentant les écoles élémentaires françaises*. Note de service n° 82-164 du 8 avril 1982 (B.O. n° 16 du 22 avril 1982) [online]. [cit. 2009-03-30]. Dostupné z: < http://www.ac-nancy-metz.fr/casnav/elco/docs_elco/circ80482.PDF>

schopnosti a dovednosti soužití ve skupině, ve společnosti s přijetím jejich principů, zásad a pravidel. Výchova k občanství je striktně založená na předávání demokratických republikánských hodnot s ohledem na lidská a občanská práva. V následujícím popisu náplně předmětu Výchova k občanství jsem čerpala z internetového serveru týkajícího se vzdělávání ve Francii.⁴³

S výchovou k občanství se dítě setkává již ve školce, kde se předmět oficiálně nazývá Výchova k morálce – Education à la morale. Dítě se učí komunikovat ve skupině, brát si slovo a naslouchat ostatním, zároveň se kolektivními aktivitami učí zařazovat se do skupiny a jednat v ní. Na základní škole se předmět vyučuje pod názvem Občanská výchova – l'Education civique. V první a druhé třídě základní školy se dítě učí chápat samo sebe, poznává život a pravidla třídy, ve třetí, čtvrté a páté třídě se učí chápat pravidla školy jako většího celku, následně přistupuje ke společnosti jako takové. Během l'école primaire – viz výše kapitola o francouzském školském systému - je Výchova k občanství průřezovým předmětem, tudíž prostupuje různými jinými předměty, např. francouzštinou. Nemá tak pevně stanovenou časovou dotaci, avšak zajímavostí je, že každý týden, v rámci občanské výchovy probíhá půl hodinová debata na aktuální téma, která probíhá v den stanovený školou v ranních hodinách. Během collège je výchova k občanství pojímána jako formování člověka a občana. V šesté třídě⁴⁴ se hlavní zájem soustředí na práva a povinnosti člověka. V sedmé třídě je hlavní náplní rovnost, solidarita, bezpečnost. Zde se žák mj. setkává

⁴³ *Horaires et programmes de l'enseignement de l'école primaire* [online]. [cit. 2009-04-03]. Dostupné z: <<http://www.education.gouv.fr/bo/2002/hs1/default.htm>>.

Programme d'enseignement d'histoire-géographie-éducation civique pour les classes de sixième, de cinquième, de quatrième et de troisième du collège [online]. [cit. 2009-04-03]. Dostupné z: <http://www.cndp.fr/doc_administrative/programmes/accueil.htm>.

⁴⁴ V následujícím popisu náplně výchovy k občanství na collège budu pro lepší orientaci jednotlivé ročníkové stupně nazývat dle českého systému, tedy vzestupně, nikoliv sestupně, jak je tomu správně dle francouzského školského systému.

s právním řádem, s rovností všech před zákonem a s bojem s diskriminací. Konceptem sedmé třídy je svoboda, právo, spravedlnost. Postupuje se od jednotlivce k národu a nahlíží se také dimenze evropská. Osmá třída je zaměřena na občanství a demokracii. Zásadou pro výuku občanské výchovy na základní škole a collège je názornost a praktické postupy, celá výuka musí být ukotvená v konkrétní realitě, aby si žák dokázal jasně představit a pochopit abstraktní pojmy a mohl je přijmout za své.

Na gymnáziu se předmět nazývá občanská, právní a sociální výchova – *éducation civique, juridique et sociale*, ECJS. V prvním ročníku je klíčovým tématem ECJS občanství. Probírána jsou témata právo, lidská práva, národnost apod. Ve druhém ročníku se studenti v rámci ECJS zabývají konkrétní podobou občanství, probírají se pojmy jako např. moc, zastupitelství, legitimita, právní stát, republika, apod. V posledním třetím ročníku se studenti zabývají současnými problémy týkajícími se občanství. Jedná se o svobodu, rovnost, suverenitu, justici, etiku, atd. Kurz je zaměřen zejména na evropské a světové hledisko, probírány jsou aktuální evropské a světové problémy.

Výchovou k občanství prostupuje program ‚žít spolu – *vivre ensemble*‘, který se zaměřuje mj. na postavení ženy ve společnosti a na boj s diskriminací. Studenti se v rámci tohoto programu seznamují s hlavními úmluvami o lidských právech, účastní se projektů s historickou tematikou, apod.

4.5 Organizace školní docházky dětí usazených ve Francii neovládající dostatečně francouzský jazyk

Do Francie stále přicházejí noví cizinci, kteří se zde usazují a zapisují své děti do škol. Většina těchto lidí neovládá dostatečně francouzštinu, navíc spousta z nich nikdy do školy nechodila. S jejich dětmi to bývá stejné. Situace se tolik nedotýká nově příchozích Maghrebů, protože ti pocházejí ze zemí, kde se francouzština vyučuje a oficiálně používá jako druhý jazyk. Navíc negramotnost je v těchto zemích jevem dnes dosti vzácným. Přesto ale ne vždy děti nově usazených Maghrebů ovládají jazyk natolik, aby bez problémů nastoupili ihned do francouzské školy. Proto se v této podkapitole zmíním o speciálním oběžníku, upravujícím organizaci školní docházky dětí nově příchozích cizinců s nedostatečnou znalostí francouzského jazyka.⁴⁵

Škola je místem sociální, kulturní, v konečné podobě také profesní integrace pro nově příchozí děti do Francie. Nejen jejich školní úspěchy jsou závislé na zvládnutí francouzského jazyka, ale právě také efektivní integrace do společnosti. Od sedmdesátých let minulého století byly přijímány opatření k upravení přijetí dětí cizinců k povinné školní docházce, stejně jako do vyšších stupňů škol. Zmiňovaný oběžník dává školám povinnost snažit se o dostatečné zařazení dětí cizinců do normálního běhu života v nové zemi. Na počátku jejich pobytu by to měla být škola, která intenzivní spoluprací s rodiči seznámí rodinu se školským systémem, denním řádem ve škole, apod. Z kontaktu s rodiči škola také zjišťuje úroveň francouzského jazyka a předchází školní docházku rodičů.

⁴⁵ *Organisation de la scolarité des élèves nouvellement arrivés en France sans maîtrise suffisante de la langue française ou des apprentissages.* Circulaire n° 2002-100 du 25-4-2002 (B.O. n° 10 du 25 avril 2002)[online]. [cit.2009-04-03]. Dostupné z: < <http://www.education.gouv.fr/botexte/sp10020425/MENE0201119C.htm> >

Děti podstupují speciálnímu hodnocení, které analyzuje jazykovou úroveň v mluvené i psané podobě, vědomosti a dovednosti získané předcházející školní docházkou, byla-li nějaká, a také zájmy a zkušenosti v nejrůznějších oborech. Z hodnocení má především vyplynout, zda dítě umí psát, nehledě na užívaný styl písma, počítat a číst, popř. na jaké úrovni. Dle toho mohou pedagogové sestavit plán pro dané dítě pro úspěšné zařazení do školního systému zařazení.

Na školách jsou zřizovány speciální třídy – classes d'acceuil, kam jsou děti umisťovány. Speciální třídy se dělí na dva typy, pro děti, které v zemi původu do školy chodily a mají určité znalosti, a pro ty, kteří do školy nechodili vůbec a jsou negramotní. Ve speciálních třídách je intenzivně vyučována francouzština, dále pak dle potřeby základy počtů, čtení, psaní. Zároveň se děti učí poznávat novou kulturu, ve které žijí. Je vhodné zařazovat děti do předmětů, které nejsou náročné na mluvenou a psanou podobu jazyka, jako hudební, tělesná výchova, atd. v běžných třídách proto, aby se děti dostaly do širšího kolektivu a postupně se zařazovaly mezi ostatní. Ve speciálních třídách zůstávají žáci tak dlouho, dokud se dostatečně nenaučí používat francouzštinu v mluvené a psané podobě, aby mohli úspěšně absolvovat běžnou výuku. Děti, které v zemi původu do škol chodily a mají dostatečné znalosti, jsou zařazovány do běžných tříd s ohledem na jejich věk a odpovídající vědomosti a dovednosti.

Učitelé v těchto speciálních třídách nemusí mít speciální vzdělání nad rámec běžného pedagogického vzdělání, kromě vyučujících francouzštiny. U nich je požadováno úspěšné vystudování v oboru francouzština pro cizince, nebo francouzština jako druhý jazyk.

ZÁVĚR

Tématem práce jsou pedagogické aspekty imigrace severoafrických muslimů do Francie. Cílem je podat analýzu průběhu, současného stavu a vlivu imigrace Maghrebů do Francie.

Francie se v historii stala jednou z nejvýznamnějších kolonizujících zemí v Evropě. Cílem kolonizačních snah se staly také tři severoafrické země – Maroko, Tunis a Alžír. Zejména Alžír, bohatý na nerostné suroviny, byl pro Francii velice zajímavý. Cílem kolonizační politiky v této zemi bylo úplné podmanění Alžíru a jeho přiřazení k Francii. Profrancouzsky orientovaným Alžířanům bylo dokonce nabídnuto francouzské občanství. Všechny tři země Maghrebu byly během koloniální doby spravovány francouzským konzulem, Francie se snažila pozvednout ekonomickou situaci v zemích, především v oblasti infrastruktury. Snahy ale nebyly plně naplněny. Politická situace po druhé světové válce nahrála kolonizovaným zemím, Maroko, Tunis i Alžír se pokouší o osamostatnění. Zatímco v Maroku a Tunisu dekolonizace proběhla poklidně, v Alžíru se rozhořela několikaletá krvavá válka, která skončila samostatností Alžíru.

Imigrace do Francie všeobecně probíhá od druhé poloviny devatenáctého století, tzn. od počátku průmyslové revoluce. Během první poloviny dvacátého století se Francie dostává do ekonomických problémů způsobených dvěma světovými válkami a světovou ekonomickou krizí v meziválečném období. Jelikož se projevuje úbytek mužů v produktivním věku, opět způsobený mobilizací během válek, Francie se s žádostí o pomoc obrací na své kolonie a nově příchozí cizince. Imigrace v tomto období je dosti silná, nicméně nemá trvalý charakter. Většina imigrantů dělníků, kteří do země přicházejí, se zase vrací do zemí svého původu.

Problém s imigrací vyvstává právě v době po dekolonizaci zemí Maghrebu, zejména po alžírské válce za nezávislost. Tyto země nejsou připraveny efektivně se postarat o chod věcí ve státě. Panují nestabilita, špatné životní podmínky a nezaměstnanost, což se stává podnětem pro mnohé k opuštění rodné země a vydání se do Francie hledat zaměstnání. Zpočátku Maghrebci stále využívají možností „pracovní imigrace“, tzn. do Francie přicházejí se záměrem pracovat, vydělat peníze, ale neusadit se tam. Francie je takovému záměru nakloněna. Potřebuje levné dělníky. Poté, co se v roce 1974 uzavřely hranice pro nově přichodící cizince hledající práci, ale zůstaly otevřeny pro rodinné příslušníky, počet imigrantů do Francie zásadně nevzrostl, ale změnil se charakter imigrace. Zatímco před rokem 1974 jsou to především muži, kteří se dostávají do země kvůli práci, po roce 1974 se imigrace značně feminizuje. Imigranti jednotlivci jsou nahrazeni celými rodinami. Imigrační vlny, spolu se zásadními zákony ukotvujícími imigrační politiky Francie, představují v druhé kapitole práce. V současné době je legislativa natolik ošetřena, že nedochází k nekontrolovatelnému nárůstu nově přichodících imigrantů. Problémem se ukazuje nedostatečně promyšlená integrační politika. Pro současného prezidenta Nicolase Sarkozyho problém imigrace a zejména efektivní integrace již usazených imigrantů byl a stále je jedním z důležitých bodů jeho politiky.

Třetí kapitola práce podává analýzu života Maghrebci ve Francii z náboženského hlediska, následně z kulturního. Mottem francouzské republiky je revoluční heslo rovnost, volnost, bratrství – égalité, liberté, fraternité. Moderní Francie je otevřená liberální multikulturní země, která striktně odděluje státní záležitosti od těch církevních. Od roku 1905, kdy vešel v platnost první laický zákon, se v zemi nesmí veřejně prosazovat žádné náboženství. Francie přestala

financovat církevní a náboženské počiny. Neexistující jedno státní náboženství dává všem vyznáním v zemi stejně šance na prosazení se. Zároveň respektuje lidské právo na svobodu vyznání. Islám se do Francie v plné síle dostal až po vydání tohoto zákona. Oficiálně a veřejně muslimové nemohou praktikovat své náboženství. Přes určité zákazy související s laicizací země to mnohdy nejde ani v soukromí. Neexistuje zde např. dostatečně silná síť mešit a modliteben, až na jednu výjimku nejsou plně a nemohou být respektovány zásady pohřbívání. Maghrebci vždy, tedy i v současnosti, patřili k sociálně slabší skupině obyvatelstva, která se usazuje na předměstích velkých měst, např. Paříž, Marseille, Lille, v průmyslových a přímořských oblastech. Široké rodiny většinou žijí pospolu ve specifických sociálních bytech. Obecně se dá říci, že se francouzští muslimové do určité míry přizpůsobili životu v západoevropské společnosti, zejména současná generace, a přitom si více či méně svou kulturu udrželi a nadále ji vykonávají. Maghrebci více než náboženské zásady svého vyznání dodržují dnes více ty, které je jasně definují a zařazují k určité skupině. Jisté specifické postavení mají současní mladí Maghrebci, u nichž se začíná projevovat nejednotnost v jejich sebeurčení. Nacházejí se totiž mezi silným odkazem svých muslimských předků, který pro ně mnoho znamená, ale zvykli si na výhody, které jim přináší a nabízí život v demokratickém systému francouzské společnosti, jejíž hodnoty také přijali za své. Je to generace, která se hledá. Většina z nich nepatří mezi ortodoxní věřící. Silně udržují sociální stránku svého vyznání, např. dodržováním ramadánu, která jim dodává pocit identifikace se se skupinou, na kterou jsou hrdí.

Poslední kapitola se zabývá dopadem imigrace na francouzské školství. Francouzské státní školství je poskytováno zdarma všem bez rozdílů vyznání, je

laické a je povinné od šesti do šestnácti let. Velká většina dnešních dětí Maghrebců se narodila ve Francii, se svými spolužáky se znají odmalička. I když většina z nich má kázeňské a prospěchové problémy, rozdíly nejsou způsobené jejich původem, ale sociálním postavením. Úroveň žáků muslimského vyznání je srovnatelná s úrovní rodilých Francouzů ze stejné společenské skupiny. Jelikož Maghrebci žijí v početných skupinách v jednom bytě, děti nemají dostatečně vhodné studijní podmínky, nemají mnohdy ani vlastní pracovní stůl, nejsou ke studiu motivovány. Často se také stává, že rodiče sami nebyli vynikajícími studenty, nemají odpovídající jazykové znalosti, dětem proto nepomáhají. Speciální přístup má francouzské školství pro děti nově příchozích imigrantů v nabídce speciálních tříd, kde se děti intenzivně učí francouzskému jazyku, aby co nejdříve mohly být zařazeny do běžných tříd. V roce 2004 byl vydán důležitý laický zákon, který zakazuje nošení a prezentování ostentativních náboženských symbolů ve školách. Ve škole není možné jednotlivá náboženství prosazovat, ani žáci sami nesmí své vyznání praktikovat. I když zákon vyznívá ve smyslu zákazu náboženských projevů, je třeba jej chápat jako prostředek eliminace rasistických a jiných nesnášenlivých projevů na půdě školy. Žáci svým oblečením a doplňky nejsou na první pohled zařaditelní k určité náboženské skupině, nemohou být nevhodným chováním ohroženi. Zároveň ale zákon neumožňuje výuku náboženství, stejně jako nepovoluje efektivní výuku multikulturality. Do určité míry je to také projev strachu nenarušit dogmata některých náboženství. Žáci a studenti se učí myslet v evropských a multikulturních souvislostech v rámci výuky občanské výchovy a jiných předmětů, zejména podrobným studiem důležitých textů a dokumentů.

Při psaní práce jsem se neustále snažila naplňovat předem vytyčený cíl. Snažila jsem se zohlednit všechny oblasti života ve společnosti, kterých se imigrace Maghrebců dotýká. Práce může být zajímavá pro každého, kdo si chce rozšířit své povědomí o současné multikulturní Evropě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1 Použité monografie

BARRAT, J., MOISEI, C. *Géopolitique de la Francophonie. Un nouveau souffle?*. Paris: la Documentation française, 2004.

BARŠOVÁ A., BARŠA P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 308s. ISBN: 80-210-3875-6.

GODARD, B., TAUSSIG, S. *Les Musulmans en France; Courants, institutions, communautés: un état des lieux*. Paris: Robert Laffont, 2007

FERRO, M. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 694s. ISBN: 80-7106-888-8.

HOLOUŠOVÁ, D., KROBOTOVÁ, M. *Diplomové a závěrečné práce*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2005. 117s. ISBN: 80-244-1237-3.

KHELUL, M., a kol. *Maghrébins de France, De 1960 à nos jours : la naissance d'une communauté*. Toulouse: Éditions Privat, 2004.

Korán

KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, Praha: Vyšehrad, 1993. 292s. ISBN 80-7021-613-1.

LAURENCE, J., VAÏSSE, J. *Intégrer l'islam; la France et ses musulmans : enjeux et réussites*. Paris: Odile Jakob, 2007

TRIBALAT, M. a kol. *Cent ans d'immigration, étrangers d'hier, Français d'aujourd'hui*. Paris: PUF, 1991.

WOIN, D., CHAUVIRÉ, Y. *La Population de la France*. Paris: Armand Colin, 2002.

2 Použité internetové zdroje

AGGOUN, A. Voisins en France et au Maghreb, bruit des retrouvailles et silence domestique. *Les Annales de la recherche urbaine*, září 2001, č. 90, s. 103-108. [online]. [cit. 2009-02-24]. Dostupné z: <http://www.annalesdelarechercheurbaine.fr/IMG/pdf/Aggoun_ARU_90.pdf>.

BARŠOVÁ, A. Francie chce změnit přistěhovaleckou politiku – Francouzský parlament schválil novou imigrační strategii Nicolase Sarkozyho. *Migrace online* [online]. c2006. [cit. 2009-02-12]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957017>>. ISSN 1803-6589.

Code de l'éducation [online]. [cit. 2009-04-05]. Dostupné z: <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191&dateTexte=20090405>>.

DANIELOVÁ, K. Imigrační politika Francie se zaměřením na současnou situaci. *Migrace online* [online]. c2004. [cit. 2009-02-12]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957389>>. ISSN 1803-6589.

Horaires et programmes de l'enseignement de l'école primaire [online]. [cit. 2009-04-03]. Dostupné z: <<http://www.education.gouv.fr/bo/2002/hs1/default.htm>>.

CHARBONNEAU-BLOOMFIELD, A. *L'Islam en France, l'image au vécú*, Nice 2002. 147s. Diplomová práce na Centre International de formation européenne, Institut européen des hautes études internationales. Vedoucí práce Esther Zana [online]. [cit. 2008-10-23]. Dostupné z: <<http://www.iehei.org/bibliotheque/AliceBLOOMFIELD.pdf>>

Le socle commun des connaissances et des compétences. [online]. c2006 [cit. 2009-03-30]. Dostupné z: <<http://www.education.gouv.fr/cid2770/le-socle-commun-de-connaissances-et-de-competences.html>>.

Les vagues d'immigration en France : Repères historiques. *Curiosphère.tv, l'éducation en images avec France 5* [online]. [cit. 2009-02-22]. Dostupné z: <http://www.curiosphere.tv/SITHE/SITHE17785_DYN//medias/synthese_repere_histo.pdf>.

Loi n°2004-228 du 15 mars 2004 encadrant, en application du principe de laïcité, le port de signes ou de tenues manifestant une appartenance religieuse dans les écoles, collèges et lycées publics. (JO n° 65 du 17 mars 2004). [online]. [cit. 2009-03-16]. Dostupné z: <www.legifrance.gouv.fr>.

Loi de 9 décembre 1905 concernant la séparation des Églises et de l'État. [online]. [cit. 2008-03-09]. Dostupné z: <<http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/eglise-etat/sommaire.asp>>.

PADILLA, M. Adaptation à la diversité des cultures et des besoins. Diversité des cultures: à propos de l'alimentation maghrébine. *Institut Agronomique Méditerranéen de Montpellier* [online]. c2001. [cit. 2009-02-21]. Dostupné z: <http://www.iamm.fr/bn/pdf/publi/padilla-2001-alim_maghreb.pdf>.

Programme d'enseignement d'histoire-géographie-éducation civique pour les classes de sixième, de cinquième, de quatrième et de troisième du collège[online]. [cit. 2009-04-03]. Dostupné z: <http://www.cndp.fr/doc_administrative/programmes/accueil.htm>.

SAUVÈS, J. Algérie, Une décolonisation dans la douleur. *Herodote.net* [online]. c2004[cit. 2009-02-09]. Dostupné z: <http://www.herodote.net/histoire/synthese.php?ID=319&ID_dossier=9,>.

UNGER, G., DEUTSCH, E., FLANDRIN, J.-L., BRISBARRE, A.-M. Première table ronde. Les rituels alimentaires des principales religions. Influencent-ils encore notre alimentation en France?. *OCHA* [online]. c2005[cit. 2009-02-12]Dostupné z: <http://www.lemangeur-ocha.com/fileadmin/contenusocha/07-4-table_ronde.pdf>.

Výroční zpráva L'Islam dans la République, Paris: Haut Conseil à l'Intégration, 2000[online]. c1996, [cit 2008-09-30]. Dostupné z: <<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/014000017/0000.pdf>>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Skřižovská
Katedra:	Společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Antonín Staněk, Ph.D.
Rok obhajoby:	2009

Název práce:	Pedagogické aspekty imigrace severoafrických muslimů do Francie
Název v angličtině:	The Pedagogical Aspects of Muslim Immigration from North Africa to France
Anotace práce:	Diplomová práce seznamuje s problematikou imigrace severoafrických muslimů, tzv. Maghrebců, do Francie. Objasňuje její historický počátek, zabývá se vývojem jednotlivých imigračních vln a imigračních politik. Zároveň se věnuje dopadu přítomnosti muslimské menšiny na francouzskou společnost v její náboženské, kulturní a pedagogické oblasti. Práce přináší analýzu současného stavu multikulturní francouzské společnosti.
Klíčová slova:	Imigrace, imigrační politika, integrace, Maghreb, islám, francouzský islám, vzdělávací systém, laicizace
Anotace v angličtině:	This diploma thesis deals with issues of north-African Muslim immigration, so called Maghreb people, to France. The work addresses historical beginning of this immigration, development of

	individual migration waves and different immigration policies. It is also concerned with the effects that the presence of Muslim minority has on French society especially in religious, cultural and pedagogical areas. The thesis is an analysis of present multicultural French society.
Klíčová slova v angličtině:	Immigration, politics of immigration, integration, Maghreb, islam, french islam, system of education, secularization
Přílohy vázané v práci:	Obrázkové přílohy
Rozsah práce:	101 stran
Jazyk práce:	Čeština

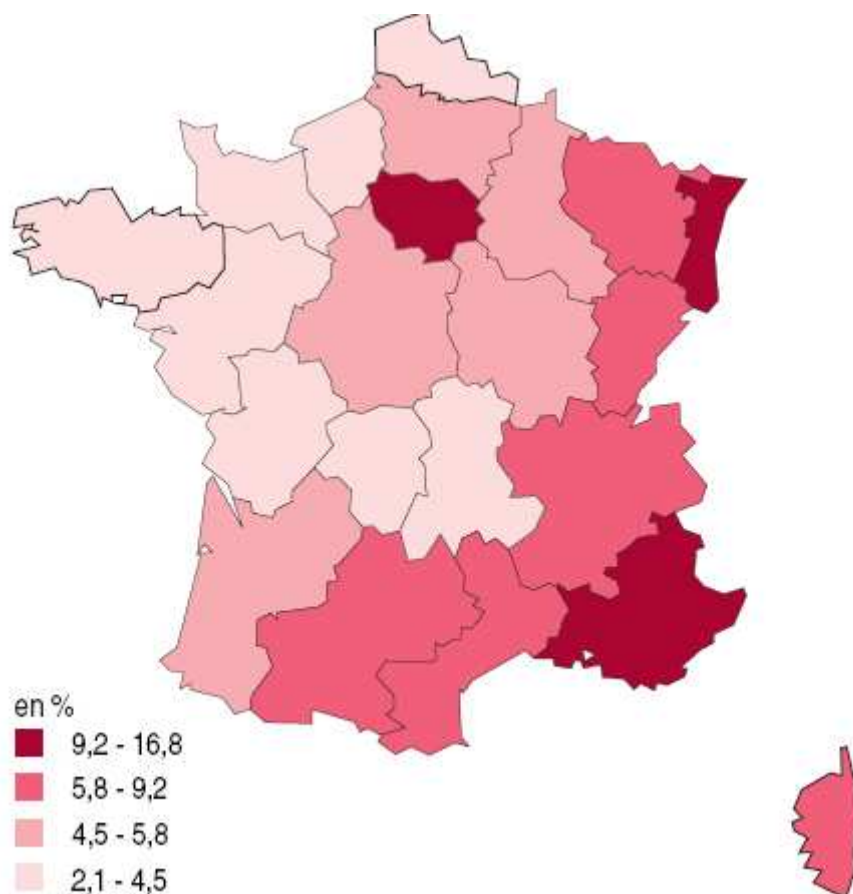
SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA Č. 1	98
PŘÍLOHA Č. 2	99
PŘÍLOHA Č. 3	100

PŘÍLOHA Č. 1

Obrázek č. 1: Rozložení imigrantů podle regionů.

Převzato z: Insee, enquêtes annuelles de recensement 2004 et 2005.

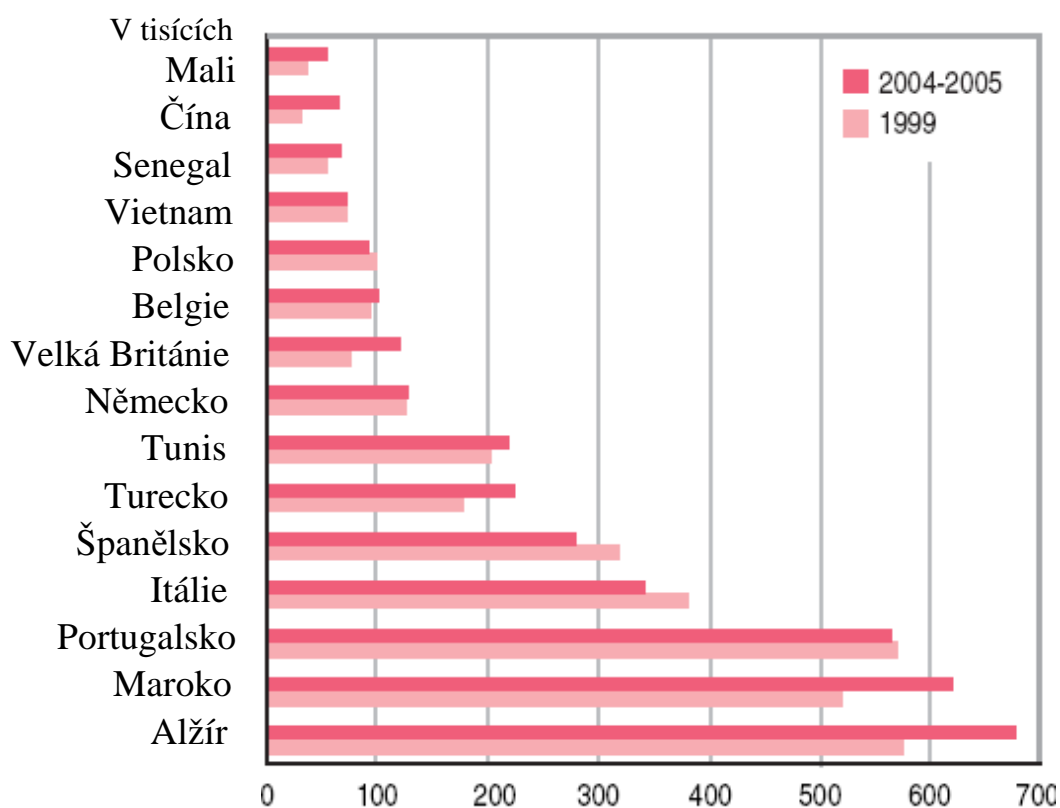

Z obrázku je patrné, že nejvíce imigrantů (60 %) žije ve třech regionech: Ile-de-France a Provence-Alpes-Côte d'Azur, kde je usazena většina Maghrebců, a Alsace se silnou menšinou Turků.

PŘÍLOHA Č. 2

Obrázek č. 2: Počet imigrantů dle země původu, srovnání z let 1999 a 2004 – 2005.

Převzato z: Insee, recensement de 1999, enquêtes annuelles de recensement de 2004 et 2005.

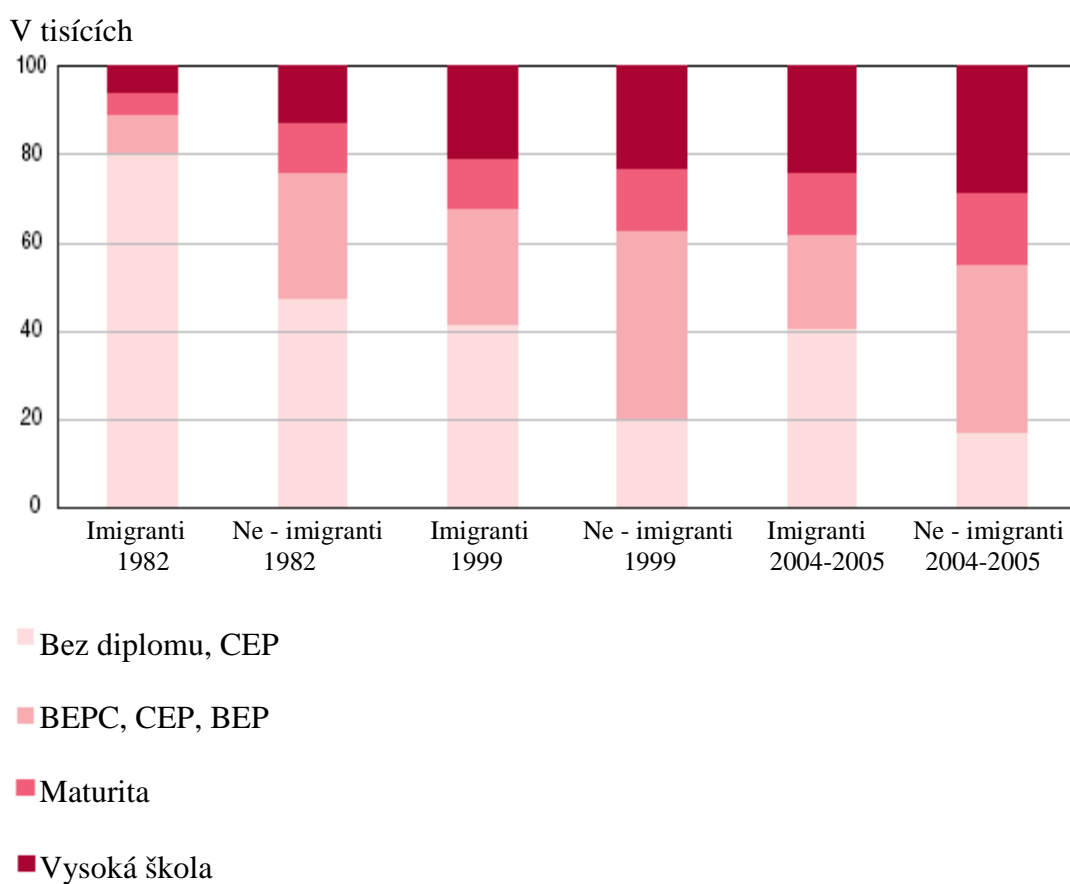

Z grafu je patrné, že nejpočetnější skupinou imigrantů jsou Alžířané. Ve spojení s imigranty z Maroka a Tunisu tvoří Maghrebci nejsilnější skupinu imigrantů ze zemí mimo EU.

PŘÍLOHA Č. 3

Obrázek č. 3: Vývoj dosaženého vzdělání u imigrantů a ne - imigrantů.

Převzato z: Insee, recensements de 1982 et 1999, enquêtes annuelles de recensement de 2004 et 2005.

Z grafu vyplývá, že úroveň vzdělání imigrantů mezi lety 1982 – 1999 významně vzrostla. Při posledním sčítání lidu vyplynulo, že podíl vysokoškolsky vzdělaných imigrantů a ne - imigrantů je téměř srovnatelný. Podíl VŠ vzdělaných imigrantů

se zčtyřnásobil mezi lety 1982 – 2004/2005 – z 6 % na 24 %, zatímco podíl VŠ
vzdělaných ne-imigrantů vzrostl mírněji – z 12 % na 29 %.